

ԱՌԵՏԱՐԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ՀԱՏՈՐ 42

Կ. ՊՈԼԻՍ. ՓԵՏՐՈՒԱՐ 8, 1913

ԹԻՒ 6

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

ՎԵՐ. Ա. Պ. ՇՄԱԽՈՆԵԱՆ

Հասարակ պատասխան եւ պատեհագին յայտարարութիւն

Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի դահլիճը որ պաշտօնի անցած էր, մինչ «Աղբիւնուպուլիսը ինք յանձնէր» ազադակը կը բարձրանար Պապ Ալիի շուրջ, շատ աւելի հաշտարար պատասխան մը տուաւ Պետութեանց հաւաքական ինքնուշարքին քան ինչ որ կ'աւելալուէր: Յիշեալ պատասխանին մէջ կառավարութիւնը անհրաժեշտ կը ցուցնէ Աղբիւնուպուլիսը մէկ մասը միայն պահել, Մարիցա գետին ասդիկ եղերքը, ուր կրօնական եւ պատմական արժէք ունեցող հաստատութիւններ կը դասուին եւ զեր: Դժբաղդարար այն միջոցին երբ այս բաղատարար մեղմ պատասխանը Աւստրիական շեսպանատուն կ'երթար, Պապը Ալի կը դառնար եւ նորէն կը վերագտնար Աւստրիական շեսպանատուն, Պուլկար սպարապետ Զօր Սափօնէ հեռագիր մը կը հասնէր, ուր կը յայտարարուի թէ թշնամին կը խզէ զինագաղարը եւ չորս օրէն պիտի վերսկսի պատերազմը: Տէրութիւնները կը ձեռնարկեն վերջին ջանքը ընել համոզելու համար մէկ կամ միւս լողմը զիջողութեան մը եւս համակերպելու եւ ստանց նոր արինահեղութեան վերջացնելու սնդիրը: Թերթիս չհրատարակուած աշխարհ գիտի գիտնայ թէ հաշտութիւն թէ պատերազմ պիտի ըլլայ այս աշխատութեանց արդիւնքը:

Սերուպական բաղադակեցութիւնը անփոփոխ է: Պոլսոյ մէջ դահլիճի փոփոխութիւնը եւրո-

պայի մէջ որեւէ զնահատելի փոփոխութիւն յառաջ չընտաւ: Գերման զրամատէրներ առիթէն օգտուեցան մայրաքաղաքիս մէջ ստուրերկրեայ երկաթուղիի մը մեծաշնորհը ձեռք ձգելով, եւ սակայն այս կարեւոր մեծաշնորհին փոխարէն Գերման կառավարութիւնը նիւթահան կամ բարոյական օժանդակութիւն մը չըրցաւ հասցնել իթիհատական կառավարութեան: Եւրոպայի նշանաւոր «Էկզքուրթիւնը» Պալքանեան պետութեանց միայն նպատաւոր եղաւ մինչեւ հիմա: Երբեակ Զինակցութեան եւ Երբեակ Համաձայնութեան միջեւ կրնան զաղափարի եւ քաղաքականութեան տարբերութիւններ ըլլալ, բայց վեց տէրութիւններէն եւ ոչ մէկը արամադիր կը թուի բաժնուիլ եւրոպական համերաշխութեան: Աղբիւնուպուլիսը զէթ կէսը Օսմանեան կայսրութեան համար փրկելու նպատակաւ: Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի դահլիճը պէտք է որոշէ թէ երկրին «հանրային կարծիքը» որուն անունով պաշտօնի անցաւ կը պահանջէ իրմէ պատերազմի վիճակէն ազատելու քաղաքին համար թէ պիտի համոզուի այդ աննշան զոհողութիւնն ալ ընել եւ փրկել երկիրը զէնքի նախճիրներէն եւ վտանգներէն:

«Ազգային ինքնապաշտպանութիւն»,

Իթիհատական կառավարութիւնը անցեալ շաբթու ժողով մը պտմարեց Օսմ. Համալսարանին մէջ «Ազգային ինքնապաշտպանութեան» դործին ձեռնարկելու նպատակաւ: Անշուշտ սղգին իրաւունքը եւ պարտականութիւնն է ինքնապաշտպանութեան համար միջոցներ մտածել եւ զոհողութիւններ ընել եւ պահանջել: Գործերու ընթացքը այնքան զահալէժ է, սակայն, որ մտածուած միջոցները եւ խոտ-

տացուած զոհողութիւնները ժամանակ պիտի չտնկնան կարծես իրականանալու և գործնական արդիւնք մը տալու: Դահլիճը ոչ օտար երկիրներու օժանդակութեան և ոչ ներքին ինքնապաշտպանութեան ջանքերուն անմիջական յաջողութեան վրայ կրնայ մեծ յոյս դնել: Եթէ բանակը ի վիճակի չէ պաշարուած բերդաքաղաքը ապաւելու, կը մնայ միայն հաշտութիւն կնքել ամէն զինով:

Կորուսեցեալ ռաւիը

Առաջին անգամ չէ որ երկիր մը մեծ զոհողութիւններ կ'ընէ կամ բնագործակ հողեր կը կորսնցնէ: Ռուսիա փորթ Արթուրը ձգեց և մղձմեռելով ետ քաշուեցաւ. Ֆրանսոս Ալգաս-Լորէնը յանձնեց թշնամիին. Անգլիա կորսնցուց Միացեալ Նահանգները. բայց այս ատեն թիւնները դիտցան կանգուն մնալ իրենց պարտութիւններէն յետոյ, կարող եղան նոյն իսկ օգտուիլ իրենց դառն փորձառութիւններէն և այսօր դերակշիւ ձայն ունին աշխարհի բոլոր գործերուն մէջ: Օսմանեան տէրութիւնն ալ ուրեմն, եթէ համակերպի իր պարտութեան և կորուսանքներուն և ջանք մը ընէ օգտուիլ այս դառն փորձառութիւնէն, կարենայ թերեւս իր Ասիական կայսրութիւն նոր դարադրուի մը քանակ իր պատմութեան մէջ: Ճշմարիտ ինքնապաշտպանութիւնը այս կը պահանջէ երկրին զաւակներէն: Հայրենիքին բոլոր տարրերը այս նպատակին շուրջ պէտք է հաւաքել և միացնել: Վտանգի ժամուն «Նորայր ենք» դռնելով, հապճեպ բանաձևեր քուէարկելով և հանդանակութեան ձեռնարկելով չէ որ պիտի կարենանք դարմանել տարիներու անիրաւութեան, ապականութեան, կեղեքումի և անհուգութեան գործած աւերները: Այդ գործը կը պահանջէ երկարատեւ և չինարար աշխատութիւն: Ազգային պաշտպանութեան համար զոհողութիւնները իրական ըլլալու են և մեծ: Պէտք է զոհել ոչ թէ միայն դրամ, այլ նաեւ բարձ ու զիրք, բացառիկ արտօնութիւններ և տառնաշնորհեալ կացութիւն: Պէտք է զոհել ցեղային և կրօնական դարաւոր նեղմիա ըմբռնումներ, վերցնելով իստիքը իսլամի և ոչ-իսլամի միջև: Պէտք ըլլայ զոհել գուցէ Միւր Մէջ մը կամ Մուսա մը: Պէտք է երկիրը վերածել այնպիսի վայրի մը, ուր ամէն ցեղ և ամէն կրօնք ազատ կեանքի և անկաշկանդ դար-

դացումի ապահովութիւն գտնէ: Եւ այս ընելու համար Թուրքը ստիպուած է զոհել, ինչպէս ըսինք, հոս մտնելէն ի վեր իրեն վերապահած բացառիկ զիրքը և մտայնութիւնը: Եւ ազգային ինքնապաշտպանութեան վրայ խօսիլ իսկ չարժեք, եթէ այս զոհողութիւնը ընելու յօժար և պատրաստ չեն մեր Թուրք հայրենակիցները:

Նորէն Քիւրտսթան

Նշանաւոր Քիւրտ պատմաբան և գրագէտ Մէվլանդատէ Րիֆատ էֆ. նոր ապացոյց մը գտած է հաստատուելու համար թէ Հայաստանը Հայաստան չէ, այլ Քիւրտիսթան: Երկրին հին անունը «Ուրարտու» է, կ'ըսէ մեր հայրենակիցը, և «Ուրարտու» և «Քուրդու» միեւնոյն բանն են. հետեւաբար Հայերը Քիւրտերէն սերած են:

Այս վարկածը մեզ կը յիշեցնէ նշանաւոր տեսութիւն մը զոր բրաւ անգամ մը Պոսթընի մէջ Հայ մը Թովմաս անուն: Այս անձը ընկերային հաւաքոյթի մը մէջ կը պնդէր թէ Ամերիկացւոց լեզուն շատ կը նմանի Քիւրտերու լեզուին, և երբ ապացոյց ուզուեցաւ, ըսաւ. Աստուք կ'ըսեն Ռէթ, անոնք կ'ըսեն Լօթ:

Այս Հէլո-Լօլօյի վարկածը ուշադրութեանը կը յանձնենք՝ մեր յարգանքներով՝ Ուրարտու-Քուրդու վարկածի հեղինակին, և տարակոյս չունինք թէ իրեն յատուկ տրամաբանութեամբ կարող պիտի ըլլայ ասով ապացուցանել, եթէ ուզէ, թէ Ամերիկացիք Քիւրտերէն սերած են:

Այս նոյն յօդուածին իբր վերջաբան հեղինակը կը յորդորէ Հայերը և Քիւրտերը որ համերաշխ և միաբան ապրին այն երկրին մէջ ուր միասին բնակիլ վիճակած է իրենց: Ինչ ալ ըլլայ յօդուածին պատմական և բանասիրական մասին արժէքը, պէտք է խոստովանիլ թէ կըրակացութիւնը ուղիղ և ճշմարիտ է Հայ և Քիւրտ, Թուրք և Ասորի, մինչև որ չգտնենք միջոցը սիրով և համերաշխութեամբ ապրելու, Թուրքիոյ պատմութեան դժբաղդութեանց գլուխը կարելի պիտի չըլլայ փակուած նկատել:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՏՐ. ԹՐԷՅՍԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Այս շարժու խմբագրականի տեղը կը հրատարակենք ուղերձ մը, զոր Մարտուանի Անաթոլիա Գոլէճին պատուարժան նախագահ Տր. Զարլս Զ. Թրէյսի խօսեցաւ Հէնրի Մարթինի չիրմին մօտ ի Թոգաս: Այս ուղերձը կը քրքրէ խնդիր մը որ ուրիշ ոչ մէկ խնդրէ նուազ կարեւոր է այս երկրին ապագային ահտակէտով: Ներկայ ժամանակներու քաղաքական յուղիչ գէպքերուն և ուսումնասիրութիւններուն մէջ, երկասարդները ենթակայ են բարոյական ու հոգեւոր կեանքի հրամայական պահանջները անտեսելու: Հաճոյքի, հարստութեան և համբաւի հրաւերը շատ բարձրաձայն է և անդու: Իսկ հոգիին մեղմ ու բարակ ձայնը, որ մարդուն կը խօսի անոր լուռ ու լուրջ պահերուն մէջ, ստէպ անլսելի կը մնայ: Այսու աւմենայնիւ ճշմարիտ յաջողութիւն տառաւրու միակ պայմանն է հաւատարմորէն հետեւիլ Աստուածային կոչին: Այսօր աշխարհի մեծագոյն պէտքը և մանաւանդ Թուրքիոյ մեծագոյն պէտքը մարդու պէտքն է, մտաւորապէս, բարոյապէս ու հոգեւորապէս զօրաւոր մարդերու, որոնք Աստուծոյ թաղաւորութիւնը երկրի վրայ կանգնելու գործին կը նուիրուին բոլոր իրենց անձով: Ահա այս մեծ ճշմարտութիւնն է որ կը պարզուի Տր. Թրէյսի ուղերձով:

Այդ կոչը ամէնուն ուղղուած ըլլալով հանդերձ կը յուսանք թէ մասնաւորապէս պիտի ազդէ մեր գոլէճներու ուսանողներուն: Անոնք մեծագոյն մասամբ առաջնորդի դեր պիտի կատարեն կեանքի ամէն ապարէզներու մէջ: Յոյժ բազմալի է որ իրենց կեանքերը բարձրագոյն նպատակներու ծառայեցնելու այս կոչին միտ դնեն և հնազանդին անոնք Ուսանողներու համար աղօթելու օրը կը մօտենայ երանի թէ մեր ուսանողներէն շատեր այն ժամանակ, օրուան յատուկ աղօթքի ազդեցութիւններուն տակ, լսիկ, լրջօրէն ու առանձինն խորհրդածեն Տր. Թրէյսի խօսքերուն վրայ և ահա մեծ որոշումը, այն է իրենց մնացեալ կեանքը վարել ազդեցութեանը տակ այն շարժառիթներուն որ ի հանդէս բերուեցան Հէնրի Մարթինի և

յաղթական Գրիստոնեաներու բոլոր այն ըստուար բաղձութեան կեանքով, որոնք «հաւատքով թաղաւորութիւններու յաղթեցին, արգարութիւն գործեցին, խոտամուշներու հառան, կրակի զօրութիւն մարեցին, սուրի բերնէ ազատեցան, տկարութենէ ուժովցան, պատեւրազմի մէջ զօրաւոր եղան, օտարներու բռնակները ցրուեցին:»

ՈՒՂԵՐՁ

ԱՆԱԹՈԼԻԱ ԳՈԼԷՃԻ ՆԱԽԱԳԱՆ

ՏՐ. ԶԱՐԼՍ Զ. ԹՐԷՅՍԻ

[Խօսուած Իսթանպուլի աշխարհի համալսարանի միջնորդ Հէնրի Մարթինի գերեզմանին վրայ, անոր մահուան հարիւրամեակին Յիշատակի Հանդեսին աւիթով, որ 1912 Հոկտ. 16ին տեղի ունեցաւ Թոգասի մէջ:]

Արեւելքցի երիտասարդներ,

Ձեզի կ'ուղղուին այս խօսքերը: Կը կենանք գերեզմանին վրայ Գրիստոնեայ հերոսի մը, Հէնրի Մարթինի, որ հոս, Թոգասի մէջ, իր հանգիստը մտաւ հարիւր տարի առաջ, այսօր: Այս հանգարտ վայրին մէջ քաղցր պատկառանք մը կը տերէ մեր վրայ մինչ կը յիշենք այգըւսաշող, երիտասարդ կեանքը: Ան ուշագրաւ տաղանդներով օժտուած անձ մըն էր, անձ մը որ կրնար նշանաւոր դերը գրուել գրականութեան, գիտութեան կամ գիւտնագիտութեան մէջ: Ան կրնար յաջող կեանք մը ունենալ իր երկրին մէջ, իր արեւակիցներուն մէջ — կրնար չունենալ այն անտանելի փորձութիւնները և կանխահաւ մահը որոնց ենթարկուեցաւ իրբեւ ուսման վրայ մը իր յանդուգն յանձնառութեան մէջ: Բայց մարդոց որդիներէն աւելի գեղեցիկ Մէկու մը տեսիլքը գերած էր անոր հոգին, և, ուրիշ ամէն բան մոռնաւ

լով, Քրիստոսը ընտրեց իբր իր Տէրը։ Ան այդ տեսիլքին հեաեւելով դնաց դէպի մութ երկիրներ։ Իր Տէրոյ գու-
թի զգացումովը նայեցաւ խաւարի մէջ
նստող միլիոնաւորներու։ Աստուծոյ
աղաչեց անոնց համար, մարդոց պա-
ղատեցաւ և աշխատեցաւ զանոնք Աս-
տուծոյ բերել։ Ներշնչուած այնպիսի
եռանդով մը, զոր երկիրքի հրեշտակ մը
կրնար զգալ, ջանաց մոռացկոտ Արեւել-
քին բերել ծանօթութիւնը այն իշխա-
նին և Փրկիչին, որուն աստղը անդամ
մը բարձրացած էր Արեւելքի մէջ, բայց
չատենց չիջած էր տգիտութեան, մելո-
րութեան և աւելորդապաշտութեան ամ-
պերուն տակ։

Այս երկրասարդը թաղաւորաց թա-
ղաւորին և տէրանց Տէրոյ ճշմարիտ
մունեակին էր։ Ասիոյ բարոյական մթու-
թեան մէջ պայծառ լոյս մըն էր ան, և
ազգանշան կրակը զոր բռնկցուց՝ դեռ
կը վառի լուսափայլ։ Հէնրի Մարթին
ծանօթ էր իբրեւ Աստուծոյ մարդը։
Կային մինչեւ անդամ Խղամներ, որոնք
իբր մարդկայինէ բարձր տարբեր գա-
տակարդի էակի մը կը նայէին անոր, այն-
պէս մարտը էր անոր կեանքը, այնպէս
սիրելի էր անոր նկարագիրը։ Հաւատա-
րիմ ու անկեղծ լլլալով Անոր, որուն
գործին ու թաղաւորութեան մէջ ռահ-
վիրայ մըն էր, ան յառաջացաւ ան-
պատմելի արդեւքներու մէջէն։ Կռուե-
ցաւ չարին տեսանելի և անտեսանելի
զօրութիւններուն հետ։ Մաքառեցաւ
ֆիզիքական տկարութեան և յաւի հետ,
և այս բոլոր մաքառումներուն տառա-
պանքներուն վրայ յաւելուածաբար,
Քրիստոսի սիրոյն համար, համբերեց ա-
մէնէն ծանր տառապանքին զոր երկոտա-
սարդութիւնը կրնայ զգալ երբեք —

բաժանում, ոչ թէ մահով, այլ կեանքի
մէջ բաժնուելով իր ամենաշերմ սիրոյն
առարկայէն։ Ինք Քրիստոսի հետ խաչ-
ուած՝ Քրիստոսի Խաչը, աշխարհիս Լոյսը,
վեր բռնեց։ Իբրեւ թարգմանիչ իր ան-
խոնջ ջանքերով Կենաց Խօսքը բացաւ
միլիոնաւորներու, իր անձնական աշ-
խատութիւններով շատ հոգիներ խաւա-
րէն լոյսի առաջնորդեց, լինցուց այն
գործը որ իրեն յանձնուած էր կատա-
րելու համար, և իբրեւ երկոտասարդ մե-
ռաւ տարի մը պակաս ապրելով այն տա-
րիքէն, զոր Գողգոթայի վրայ մեռնող
իր Փրկիչը ունեցաւ երկրի վրայ։

Պիտի կրնա՞նք ըսել թէ այս երի-
տասարդը մեռաւ։ Ոչ։ Հէնրի Մարթին
երբեք չմեռնիր։ Իր Տէրոյը նման՝ ան
աւելի մեծ կեանք մը կ'ապրի նորէն։
Բոլոր Քրիստոնէական աշխարհը գիտէ
անոր անունը և կը զգայ անոր ազդե-
ցութիւնը։ Ան հերոսներու մէջ է —
մէկն է անոնցմէ որ երկիրքի վրայ իբր
աստղ կը վայլին յաւիտեանս յաւիտե-
անից։

Հոս սուրբ մը սուրբերու կարգը գա-
տելու կամ հերոս մը մինչեւ աստղերը
բարձրացնելու համար չենք հաւարուած։
Մենք չենք կրնար փառաւորել անոր
քաջ հոգին։ մեր բոլոր ներբողեանները
ի զուր են։ Աստուած արդէն մեր գո-
վաբանութիւններէն շատ աւելի փառա-
ւորած է զայն։ Աւելի մեծը այս տեղ
հաւարուած ենք անոր հետ բաղդատ-
մամբ մեր խոնարհութիւնը հասկնալու
համար — որ հոս համեմեք այն հոգիով
աղբատութեան որ մեզի կը վայելէ։ Հոս
մենք նորէն վառել կ'ուզենք մեր տկար
գողգոթ լոյսերը։ Քրիստոս թող օգնէ մե-
զի աւելի արժէքաւոր աշակերտներ լլ-
լալու համար։ Աստուած պահէ մեր դա-

րուն Քրիստոնէութիւնը անձնամուծութեան ժանդարտէն — այն սգիէն որ կը մոռնայ աշխարհիս վիշտն ու մեղքը — որ կը փափաքի ապահովութեամբ ամրափակուիլ և հաճոյքներով շրջապատուիլ — որ հաճոյքները իբրեւ իրաւունք կը պահանջէ և կը արտոնջայ անոնց բացակայութեան համար։ Ահա այս բոլորը մոռցաւ այս երիտասարդը աւելի բարձր սիրոյ մը համար։

Այս հերոս-Քրիստոնեային աճիւնները հոս կը հանգչին։ Անոր հոգին իրիսի գեղեցիկ ձորէն աւելի գեղեցիկ աշխարհ մը թռաւ, հարիւր տարի առաջ, բայց նորէն մենք անոր ներկայութիւնը կը զգանք երբ հոս անոր շիրմին վրայ կը կենանք։ Թէեւ մեռած՝ բայց կը խօսի ան դեռ։ Ի՞նչ կ'ըսէ ան, մտիկ րէքք անոր պատգամին։

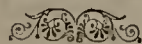
«Ով Ասիացի երիտասարդներ, ո՞րչափ նուիրական է այն պատասխանատուութիւնը որ դրուած է ձեր վրայ։ Մարգոց Փրկիչը ձեր մէջը ծնաւ։ Կենաց Տէրը ձեզի համար ապրեցաւ և մեռաւ։ Ձեր մէջէն համբարձաւ իր փառքին։ Ան ձեզի յանձնեց երկրի վրայ հաստատած իր սիրոյ Թագաւորութեան նուիրական շահերը։ Դուք, որոնց մարգարէներ և հրեշտակներ խօսած են, դուք, որոնց մէջ Էմմանուէլը ապրած է, որոնց առջեւ առաքեալները վկայած են, որոնց ներկայութեան մարտիրոսներ հաւատակուած են, դուք պիտի դառնա՞ք ձեր բաժինը դռներու համար աշխարհի տկար ու խեղճ տարրերուն մէջ։ Պիտի հետեւի՞ք շահու և ցանկութիւններու աստուածներուն, որոնց ծառայելը դատապարտութիւնը եղած է այնչափ շատ ցեղերու, ձեր նախնիքներէն այնչափ միլիոններու։

«Ասիացի երիտասարդներ, արթնցէք այդ մահաբեր քունէն։ Յարուցեալ Քրիստոսի կեանքին արթնցէք։ Անոր սպիտակազգեստ բանակին միացէք։ Ուրախութեամբ մտէք անոր ծառայութեան մէջ։ Մի անոնաք հարցնելով թէ ձեր երկրաւոր շահը կամ փնտրելի՞նչ պիտի ըլլայ։ Պիտի համարձակի՞ք փնտռել Արեւելքի մեղի անձնատուութիւնները, կամ պիտի շլանա՞ք Արեւմուտքի Մամոնայէն։ Ձէ՞ք գիտեր թէ պիտի կենա՞ք դատաստանի լոյսին մէջ։ Անոր որ Լոյսն է Աշխարհի։ Պիտի քալէ՞ք փրկութեան լոյսին մէջ, կամ այդ պայծառութեան մէջ յանցանքի և ապերախատութեան բոլոր սեւութեամբ պիտի յայտնուի՞ք։

«Հոս, Քրիստոսի ներկայութեանը, ես չեմ ցաւիր որ երկրի վրայ ամէն բան ձգեցի Անոր հետեւելու համար։ Ասիացի երիտասարդներ, իմ ընտրած Տէրս ընտրեցէք, և անոր հետ գացէք ո՛ւր որ առաջնորդէ ձեզ։ Ձեր բոլոր փնտր շահ պիտի ըլլայ, ձեր վարձատրութիւնը՝ հարիւրապատիկ, և վախճանը՝ յաւիտեանական կեանք։»

Ամէնս ալ լսենք այս պատգամը։ Մերը երկնաւոր կոչում մըն է — ոչ թէ խելացնորութեան կամ կոյր նախանձի, այլ անկեղծ ու անձնազոհ սիրոյ ծառայութեան։ Իբրեւ Քրիստոնեաներ այս պիտի ծառայութիւն մը միայն բանաւոր է մեզի համար։

Ո՞հ, եթէ այս մարտը նուիրումը դեռ չէ բռնկած ու փայլած մեր հոգիներուն մէջ, թող վառի հիմա հոս, Հէնրի Մարթինի գերեզմանին վրայ։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՂՕԹԵԼՈՒ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞նչ կը նշանակի անդադար աղօթել
ՎԵՐ • ՏՐ • Ճ • ՃՕՈՒԵԹ

Կ'ուզեմ նկատի առնել Քրիստոսի անհատական աղօթքի սովորութիւնը։ Անոր աղօթքի մարդ մը ըլլալը մեծ նշանակութիւն ունի։ Նաղովրդեցի Յիսուս առնական կեանքի յատուկ ամէն ոյժ ունէր։ Ուժեղ էր Ֆիզիքապէս, ուժեղ մտաւորապէս և ուժեղ իր նպատակի և կամքի տեսակէտով։ Ան սիրոյ ոյժին տէրն էր։ Ոյժ ունէր ապրելու ազտօտ միջավայրի մէջ առանց անկէ ազդուելու։ Բացարձակապէս էր վախճար թշնամութեանց առջև դրանալէն։ Ան հանդարտ և անխռով էր երբ յարձակում կը կրէր թշնամեաց կողմէն։ Ան ունէր իր անձին մէջ թաղուն այն ամէն զօրութիւնները՝ որոնց վրայ մարդիկ կը հիմնան։ Եւ այս մարդը կ'աղօթէր։ Յարափութիւնն աղօթող մըն էր. իր նմանը երբեք չէ տեսած աշխարհ։ Նկատի առնենք ուրեմն այն մէկ քանի նշանաւոր պարագաները որ ատեն ինք աղօթեց։

Այոք փորձարեան ասէն. — Ամէնէն առաջ կը դանկտ գայն աղօթքի մէջ երբ փորձութիւնը մօտ էր։ Ակնարկել չեմ ուզեր իր միջըրտութիւնէն վերջ տեղի ունեցող փորձութեան՝ այլ անոր որ հանդիպեցաւ իրեն ճիշդ իր պաշտօնական գործունէութեան եռանդուն պահուն, որ ատեն փրկագործութեան նպատակաւ աշխարհ դալը յայտնած էր։ Կ'ընտրեմ իր Այլակերպութիւնը կանխող ժամը։

Բան մը չէ ըսուած Աւետարանին մէջ փորձողին վրայ, սակայն փորձութիւնը զօրաւոր և մեծ էր։ Տէրը իր սէրը յայտնած էր, յայտնած էր նաեւ իր չնորհալի նպատակը։ Կնքած էր իր վիպութիւնը իր բարի գործերով։ Արդէն ամէն օր կը թափէր իր արիւնը անձնուէր գործերու միջոցաւ։ Արդիւնքը՝ Հորիզոնը կը սեւեար մերժումի ամպերով։ Թշնամութեան փոխարինը պայթելու վրայ էր։ Օղբ խառցած էր կամակամով, արհամարհանքով և ծաղրանքով։ Ամէն կողմէ անբարեկամ աչքեր իր վրայ կ'ուղղուէին։ «Իրեններուն եկաւ, բայց իրենները զինքը չընդունեցին»։ Եւ ճիշդ այն ա-

տեն երբ փոխարինը պատրաստելու համար տարրերը միասին կը հաւաքուէին՝ կը կարդամ սա խօսքերը. «Լեռը ելաւ աղօթելու»։

Եւ ինչու՞ լեռը ելաւ։ Հոն իր առջև կը տարածուէր զարհուրելի լքումի մութ ճամբան ու անդին ազօտ կերպով կ'երեւնար խաչը։ Եւ փորձութիւնը որ մօտեցաւ իրեն՝ սա էր — կ'արժէ՞ր զոհուիլ քանի որ մերժուած էր։ Պէ՞տք էր երթար խաչուելու թէ մերժէր։ Ահա այս ընտրութիւնը ընելու համար լեռը ելաւ աղօթելու ու մինչ կ'աղօթէր՝ իր ընտրութիւնը կատարեց։ Ան պիտի իջնէր վար՝ զինքը մերժողներուն քով, վար նախանձող աչքերու առջև, վար չար նպատակ ունեցողներու քով, վար դէպի խաչ։

«Եւ երբ կ'աղօթէր այլակերպեցաւ»։ Մի զարմանաք, մենք միշտ կ'այլակերպինք երբ Աստուծոյ կամքը կ'ընտրենք մեզ համար։ Ու երբ հպատակեցաւ Անոր կամքին, ձայն մը ելաւ ըսելով. «Ատ է իմ սիրելի որդիս»։ Ու երբ վար իջաւ լեռնէն, շատեր զիմաւորեցին զինքը։

Փորձարեան ասէն օգնութիւն խնդրել. — Արդեօք մեր Տէրօջը պէս փորձառութիւններ մենք ալ չենք ունեցած։ Մենք ալ փորձուած չենք յաճախ խորհելու թէ կ'արժէ՞ անձնուէր ըլլալ կ'արժէ՞ զոհուիլ երբ նկատի առած ենք ուրիշներուն անտարբերութիւնը, արհամարհանքը, ու այդ պարագային զգացած չենք մեր գործը լքանելու փորձութիւնը։ Գուցէ ազդային, եկեղեցական և հասարակական այլ գործերու շատ ժամանակ կու տանք, տարիներով կ'աշխատինք, ու երբ կը խորհնք ուրիշներու ապերախութեանը վրայ և նոյն ատեն միտքերնիս կու գայ մեր խաղաղ սուռնը, մեր զաւակները և զբոսանքի ժամերը զոր գոհած ենք, կը փորձուինք հրաժարիլ մեր դեռ կատարելիք ծառայութիւնէն։ Ո՞րը ընտրելու ենք, վարդապետնի հաճոյալի ճամբա՞ն թէ փշալի ճամբան պարտականութեան և անձնազոհութեան, ատանկ պարագաներու մէջ մեր Տէրօջը պէս աղօթելու ենք դեռ ընտրութիւն չկատարած։

Զօրութեան վերանորոգում. — Կրկին հետեւինք մեր Տէրօջը իր աղօթելու սովորութիւնը նկատի առնելով. «Եւ ան բժշկեց շատերը որ տեսակ տեսակ ախտերէ բռնուած էին...» և առանձին տեղ մը քաջուեցաւ ու հոն աղօթեց։

Ասանկ ատեն մը ի՞նչ պէտք կար աղօթելու։ Բարի գործ կատարած էր։ Կոյրերը կը տեսնէին, կաղերը կոչէրուի պէս կը ցաթիէին։ Տէրը առատացած էր բարի գործերով։ Ժողովուրդին համակրութիւնը չափով մը իր կողմը ուղղուած էր։ Ասանկ ատեն մը ինչո՞ւ գնաց աղօթելու։

Ամէն բանէ առաջ իր ջղային ոյժը վերստահալու համար։ Բոլոր բժշկութիւնները զոր կատարեց, բոլոր համակրութիւնը և սէրը զոր յայտնեց, կը նշանակէին կենսական ոյժի կուրուստ։ «Ինծմէ՛ դօրութիւն ելաւ։» Բարձրագոյն գործեր չենք կրնար կատարել եթէ զԱստուած մեզ հետ չունենանք։ Երբ մեր ոյժը կը նուազի մեր ծառայութեան գործին մէջ, պէտք է դիմենք վերակենդանութեան Ակին և խմենք կենաց Զուռն։ «Անոնք որ Տէրոյը կ'սպասեն՝ իրենց ոյժը վերանորոգուած պիտի գտնեն։»

Հոգիի արանդութիւնը. — Դարձեալ մեր Տէրը աղօթեց որպէս զի իր հոգին ապահով մնայ յաջողութեան առթած վտանգներուն դէմ։ Յաջողութիւնը նոյն խել ձախորդութիւնէն աւելի կրնայ հոգին ճնշել։ Յաջողութիւնը չատերու առողջութիւնը վտանգած է, թէև ան պահպանուած կը մնար գերազուրկեանց ասին։ Այսպէս մեր Տէրը աղօթեց իր յաջողութեան փամփանդի որ աւելի ևս Աստուծոյ կամքին հպատակէր և իր հոգին ապահով մնար։ Իր օրինակին հետեւելու ենք։

Աղօթք երբ անբասնելի կը քաճմուխի. — Ընթերցողներու ուշադրութեանը կը յանձնեմ ուրիշ պարագայ մըն ալ որուն մէջ մեր Տէրը աղօթեց։ Ամբողջ գիշեր մը աղօթքով անցուց և յետոյ կանչելով իր աշակերտները անոնցմէ 12 հոգի ընտրեց առաքեալներ ըլլալու։ Վայրկեանական ընտրութենէ մը առաջ Ան երկար փամփանդ տուաւ աղօթելու։ Մենք ալ մեր անհատական և հաւաքական կեանքին մէջ իր օրինակին հետեւելու ենք։ Ընտանեկան կեանք մը կազմելու, մեր կեղեցական պաշտօնակաները որոշելու և ազգային պաշտօնական անձանց ընտրութիւնը կատարելու պահուն նախապէս աղօթելու ենք։

Ինչո՞ւ աղօթելու ենք։ Պէտք է աղօթենք որ մեր միտքը մեծ նկատումներ ունենայ։ Մենք միշտ կը փորձուինք անձնասիրական և կողմնակցական ոգիով գործելու թէ՛ մեր կե-

ղեցական և թէ՛ ազգային շրջանակին մէջ։ Աղօթքը կը սպաննէ մեր փոքր նպատակները, մեր սին շարժառիթները և ընտրել կու տայ մեզ բարձրագոյն և հանրագումար նպատակներ։ Մեծ նպատակները, մեծ հետապնդումները և մեծ գաղափարները աղօթքի ծնունդ են։

Այսպէս երբ մեծ որոշումներ ընելու վրայ ենք՝ նախ աղօթենք։

Եթէ իրապէս իմաստուն ենք վստահարար աղօթելու ենք։ Աղօթելէ գաղբիլ կը նշանակէ փակել հոգիին պատուհանները, դուրս թողուլ լոյսը և օդը և ենթարկել հոգին մութ և աղտոտ մթնոլորտի մը։ Եւ դեռ կարելիութիւն կայ այնպէս իմն աղօթել որ աղօթքի հոգին որոշէ բոլոր մեր նպատակները։ Ուշաթափ բարեկամներէն մէկը ըսաւ թէ «Ան կը կարգար և կը գործէր ձիւզ իր աղօթքի ոգիին համաձայն»։ Աղօթել և աղօթքի կեանքը ապրել, ահա մեր Տէրոյ տուած օրինակը մեզ համար։ Հետեւինք իրեն։

Թարգմ. ԱՐՇԱԿ Կ. ԹԻԹԻՆՆԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԿԵԱՆՔԻ ԾԱԳՈՒՄԸ

ՎԵՐ. ՅՈՎԷ. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Գ.

Նախընթաց յօդուածին մէջ տեսանք թէ արդի գիտնոց կեանքի ծագումին մասին յայտնած տեսութիւնը Սուրբ Գրոց մեղի տուած գաղափարներէն բոլորովին տարբեր է։ Ըսի թէ հետեւապէս մեր առջեւ սա խնդիրը կ'ելլէ թէ մենք հաւատացեալներու այդ գիտական տեսութեան հանդէպ ի՞նչ զիրք բռնելու ենք։ Զանազան ցուցնել թէ գիտութեան դէմ կուտիլ կամ ջանալ դայն Սուրբ Գրոց հետ հաշտեցնել անտեղի և անօգուտ է։

Ուստի հարցումը սա է թէ ի՞նչ ընենք։ Սուրբ Գիրքը մէկգի դնենք և Աստուծոյ վրայ մեր ունեցած հաւատքը ուրանա՞նք։ Ոչ, այս փութիկոտութիւն է։ Աչքերնիւ գիտութեան լոյսին դէմ գոցելով շարունակե՞նք հաւատալ ինչ որ մեր պապերէն լուծ ենք։ Ոչ, այս գիւրհաւանութիւն է։ Ահարեկամ՝ նստինք ու լա՞նք։ Ոչ, այս կրկնութիւն է։ Ասոնցմէ և ոչ մին ընել պէտք է։ Իբր խելացի մարդիկ

հանդարտութեամբ և քաջութեամբ դժուարութիւնը գիմադրուենք, և բայց մտքով գիտութեան գիմննք անկէ ճիշտ եղելութիւնները սորվելու, և Սուրբ Գիրքը դարձեալ կարգանք և ջանանք անոր սորվեցուցածին միջուկը գրտնել, և ապա եղրակացութեան դանք:

Այս խնդրոյն մէջ վախը բոլորովին անտեղի է: Ի սրտէս կը համակրիմ անոնց որ իրենց հաւատքին վրայ կը գուրդուրան: Հաւատքը ամենէն պատուական բանն է որ մարդ ունի: Այն հոգին որ իր հաւատքը կորսնցուցած է՝ բոլորովին անանկացած է: Սակայն վստահ եմ թէ հաւատացեալը գիտութեան վախնալու երբեք պատճառ մը չունի:

Գիտութիւնը խաւարատէր հրէշ մը չէ, հապա լուսոյ հրէշտակ մը որ շարունակ մեղի ուրախալի աւետիս կը բերէ: Ամէն կողմ կը թռչի, երբեմն գէպի երկինք կը սաւառնի և երբեմն երկիր կը խոյանայ, երբեմն գէպի անցեալը կը սլանայ և երբեմն ապագային խորերը կը թափանցէ, և սուր աչքով ամէն բան կը գիտէ և ամէն գէպի լուրը մեղի կը հաղորդէ: Մինչև հիմա իր բերած բոլոր լուրերը աւետիս են և չէ թէ գոյժ:

Ի՞նչ է գիտութիւնը: Հաւատացեալին համար գիտութիւնը ուրիշ բան չէ, բայց միայն Աստուծոյ հրաշալի գործերուն վրայ ծանօթութիւն: Գիտնականը այնքան լաւատես է որքան հաւատացեալը: Ան երբեք մոլորութեան ետեւէն չվազեր, հապա ճշմարտութեան, որովհետեւ բոլոր սրտով կը հաւատայ թէ ճշմարտութիւնը բարի է և օգտակար: Ճշմարտութեան անվախութեամբ կը հետեւի ո՛ւր ալ որ տանի զինք: Մենք ինչո՞ւ նոյնը չընենք: Չմոռնանք թէ մենք կը դաւանինք թէ աշակերտներն ենք Անոր որ ճշմարտութեան սիրահար մ'էր, այո, և ինք ճշմարտութիւնն էր անձնացեալ:

Գիտութիւնը անարժէք բան մը չէ որ դայն անտես ընենք կամ արհամարհենք: Խիստ արժէքաւոր բան է: Բազմաթիւ օրհնութիւններ որ այսօր կը վայելենք ուղղակի գիտութեան կը պարտինք: Ի՞նչ են չողկնաւ, չողեկառք, հեռագիր, հեռաձայն, չողեշարժ և ելեկարաշարժ բազմապիսի մեքենաներ և բիւրաւոր ուրիշ հնարքներ և գիւտեր որ մարդուն ապրուստը գիւրին և կեանքը հաճելի կ'ընեն: Մի-թէ ասոնք ամէնը գիտութեան պտուղները

չե՞ն: Վերցուր գիտութիւնը աշխարհէն, և քաղաքակրթութիւնը կը կորսուի և մարդը իր վայրենի վիճակին կը դառնայ:

Բայց դառնանք բուն նիւթին և հարցնենք թէ գիտութեան կեանքի ծագման մասին արտայայտած գաղափարը մերհաւատքինհետ բախման կու գա՞յ: Առանց վարանելու կը պատասխանեմ ոչ, ո՛չ ամենեւին: Ընդհակառակն, մեր Աստուծոյ վրայ ունեցած հաւատքը կը զօրացնէ: Գիտութիւնը ի՞նչ կ'ընէ: Ուրիշ բան չընէր բայց միայն կը նկարագրէ այն օրէնքները, պայմանները և գործողութիւնները որոնցմով կեանքը ծագում կ'առնէ: Կ'ընդունինք թէ այս նկարագրութիւնը Սուրբ Գրոց տուած կեանքի ստեղծման պատմութեան տարբեր է: Բայց այս մեր Աստուծոյ վրայ ունեցած հաւատքին երբեք չդպչիր: Գիտութեան խուզարկութեան դաշտը բնութեան մակերեսն է, իսկ հաւատքին առարկան անոր խորերուն մէջ կը գտնուի:

Կեանքի ծագումին խնդրոյն մէջ երկու գլխաւոր հարցեր կան որ իրարմէ զանազանելու ենք — Ինչպէս և ինչո՞ւ: Գիտութեան գործը ի՞նչպիսին հետ է, իսկ հաւատքին գործը ի՞նչպիսին: Գիտութիւնը կը հարցնէ, «Կեանքը ի՞նչպէս ծագում առաւ և ընաչրջման ի՞նչ ատիճաններէ անցնելով եկաւ հիմակուան վիճակին հասաւ»: Իսկ հաւատքը կը հարցնէ, «Կեանքը ինչո՞ւ է ինչ որ է»: Ուրիշ խօսքով գիտութիւնը կեանքի ծագումին պայմանները և կերպը կը նկարագրէ, իսկ հաւատքը կը ջանայ անոր աղբիւրը և պատճառը տեսնել: Մենք կը հաւատանք թէ կեանքին աղբիւրը և պատճառը Աստուած է: Ուրիշ խօսքով, հաւատքը կ'ըսէ թէ Աստուած է որ «Կուտայ ամէնուն կեանք ու շունչ և ամէն բան» (Գործ. ԺԷ. 25): Այս է Սուրբ Գրոց կեանքի ծագումին մասին մեղի տուած գաղափարին միջուկը: Մնացածը լոկ կեղեւն է: Այս կեղեւին է որ գիտութիւնը կը դպչի և ոչ թէ միջուկին: Այսօր առաջնակարգ գիտնականներէն շատերը թէ կեղեւը կը մերժեն բայց միջուկը բոլոր սրտով կ'ընդունին:

Առաջին նայուածքով մեղի այնպէս կը թուի թէ կեանքի ծագումին մասին գիտնոց յայտնած այս տեսութիւնը Աստուծոյ համար բնաւ տեղ չթողուր: Եթէ ընդունինք թէ քիմիաբա-

նին կարելի է կեանք արտադրել, ինչպէս
կրնանք հաւատալ թէ կեանքին արարիչը Աստու-
ած է: Բայց երբ վայրկեան մը խորհինք, կը
տեսնենք թէ այս բոլորովին սխալ է: Կենդանի
նիւթ յառաջ բերել և կեանք ստեղծել տարբեր
բաներ են: Ըստ գիտութեան ինչ որ կեանք կը
կոչենք՝ նիւթին մէջ պահուած է: Քիմիաբանը
չըսեր թէ ինք պիտի կրնայ կեանք ստեղծել,
հապա թէ թերեւս օր մը պիտի կրնայ յառաջ
բերել այն պայմանները որոնց տակ նիւթին
մէջ պահուած կեանքը պատեհութիւն պիտի
ունենայ երեւան դալու: Ես չեմ կրնար տես-
նել թէ այս տեսութիւնը ինչ կերպով մեր Աս-
տուծոյ վրայ ունեցած հաւատքին հետ կրնայ
բախիլ: Գարունը երկրագործը բոյն մը կը պա-
պատրաստէ և մէջը 10—15 հաւելիթ կը դնէ
և հաւու մը թոյլ կուտայ որ անոնց վրայ
նստելով իր տաքութեամբը զանոնք թխէ:
Երեք շաբաթ վերջը այդ հաւելիթներէն
հաւձագերի դուրս կուգան: Ո՞վ ստեղծեց այդ
հաւձագերը: Ծաղրելի չէ՞ ըսել թէ երկրագործը
ստեղծեց զանոնք: Երկրագործը ուրիշ բան
չըրաւ, բայց միայն յառաջ բերաւ այն պայման-
ները որոնք հաւելիթներուն մէջ պահուած
կեանքին աճման ու զարգացմանը հարկաւոր
էին: Եթէ քիմիաբանը իր նպատակին համար,
իր գործը պիտի ըլլայ միայն ինչ որ երկրա-
գործը արդէն կ'ընէ: Մէկտեղ պիտի բերէ ինչ
ինչ տարրեր և պիտի գոյացնէ ինչ ինչ պայ-
մաններ որոնց տակ անոնք իրարու հետ միա-
նալով այնպիսի բաղադրութիւն մը կազմեն
որուն մէջ կեանքը պատեհութիւն ունենայ
յայտնուելու:

(Շարունակելի)

ՏԵՍԱՐԱՆ ՄԱՐԴԱՅԻՆ ԿԵՆԱՑ

Ա.

ՄԱՆՆԱՌՓԻՒՆ

Մանկիկ մ'եմ եւ վեց տարեկան,
Ամեն մարդոյ ալ դուրեկան,
Կը բռնաբարեմ տոսիկներովս,
Ծափիկ կ'ընեմ քաթիկներովս:
Բոլոր գիշեր մուշիկ մուշիկ
Բռն կը փաշեմ եւ անուշիկ,
Երբ արթննամ, իմ մաշիկիկն

Բարեւ կոտ սաւ հեռ պաշիկիկն:
Դպրոցիկ երբ փաշաի գանգակ,
Հնչելով ան սի'նկի սա'նկ, սի'նկի սա'նկ,
Ընկերներուս հեռ անկրդով
Մանկապարտեզ կ'երթամ շուտով:
Հոն գտնելու խաղաղիկներս,
Ինչպէս նաեւ իմ ընկերներս
Որ անոնց հեռ խաղաղ, երգիւ,
Օ՛հ, շատ ու շատ երջանիկ եմ:

Բ.

ՊԱՏԱՆԵՆՈՒԹԻՒՆ

Անցա՛ւ երազն իմ մանկական,
Հաւաւ կեանքս պատանեկան,
Կեա՛նք անտարս, ուրախ, զրաւ,
Մարմինս կայստ, այտերս եւ վարդ:
Թոյն, ցաշիւն մկրտ, մայրակ,
Ձի ուժ ունիւմ, ա՛յ ջեւ մանուկ:
Խաղաղ, խնայալ հեռ ընկերացս,
Ախորժակով հախախտ հացս:
Երբ դպրոցիկ հեղի գանգակ,
Ուսիս ձգած իմ պայտաւակ,
Դպրոց կ'երթամ եւ խնայալիկ
Ընկերներուս հեռ միասին:
Ձուկն շատ հոգ կաւ վիշ ե՛ւ ցաւ,
Բաւ քե դաւիս մեջ ըլլաւ քաւ,
Եւ երբ առնեմ նիշ, մեղանակ,
Կարծեմ իմն եւ աշխարհս հաւանակ:
Դպրոցեւ տուն, տունեւ դպրոց,
Ունիւի, խաղաղ, անա իմ գործ:
Կեա՛նք խաղաղիկ, կեա՛նք անուշիկ,
Ըսեմ, միթե ջե՛ւ երջանիկ:

Գ.

ԵՐԵՄՅԱՆՈՒԹԻՒՆ

Անա եղայ երիտաւար,
Ձոյսս եւ երիտ, ունեմս՝ պոպոս,
Միտս եւ ինչպէս մի վառ հրնոց,
Եւ իմ շունչն ա՛յ կորակ ու բոց:
Ամեն բացխառի վառ աջերուս
Կարծեմ ցայտն կայծակ ու լոյս:
Ձեւ դանդաղ խոր խորհուրդով,
Այ վրնիս սաւ շուտ, անկրդով:
Յաջողութեան՝ շանդղնութեան
Կ'ուզեմ համար եւ զօրութեան,
Երբ մանաւանդ սերն եւ սխալով,
Պատասխան կ'անգամ սալ զոն:

Ի՞նչ յոգնութիւն, ի՞նչ ախ ու վախ,
 Ի՞նչ ճխրութիւն, ի՞նչ եւն ցաւ, մահ:
 Անոնք մեջ իմ բաւարանին
 Չե, տեղ չունին անկեղծին:
 Տո՛ւնք պողպատ, փշրեմ պողպատ,
 Սուր ակաւոյնս ծաւեմ երկաթ.
 Սարեր, ձորեր մեկ ժամի մեջ
 Եղնիկի պէս ընեմ երաճջ:
 Կեա՛նք փառաւոր կեա՛նք հաճե՛րի,
 Միքե՛ չե՛մ ես նստանձե՛րի:

Դ.

ՉԱՓԱՀԱՍՈՒԹԻՒՆ

Այլեւս իջան բոցերն իմ վառ,
 Ու եղայ ես խոհուն մի այր,
 Փորձաւորութիւն, խոհեմութիւն
 Առաջնորդին ինձ օրն ի բուն:
 Չեմ ընդունակ յանդգնութեան,
 Առեմ գործիս խորհիմ վախճանն,
 Թե՛ւ ծանր եւն քնու ու հոգերս,
 Բնականութեան աշ շատ ցաւերս.
 Սակայն անոնք իմ զաւակաց
 Մեկ հաւերոյրով ցրուին ի բաց:
 Ուժս, ակործակի, կիրփերս, իմ կրակ
 Չունին անոյն սուր հանգանակ.
 Ոչ մտային իմ ուշ, կորով
 Այ կը գործեն անոյն բախով:
 Հաս հաս անունակ իմ մագերաս,
 Պակասած կարգն ակաւներուս,
 Նուաղած աջերս, խորշով անկիս
 Մահ մրմնեցն միջ ակաւիս:
 Առա՛դ, կեանքիս իմ բախն անցաւ,
 Ա՛յ զըրրիմ ցաւն ի ցաւ:

Ե.

ԾԵՐՈՒԹԻՒՆ

Եղո՛ւն իմ կեանքին, ահա ծերացայ,
 Կարծես չեկրեկուն փառ մը դարձայ,
 Իբրեւ աւելորդ մի քնու աշխարհի,
 Որ աննպաստի դէս, դէն գոտի:
 Թողանցան վարդերս, քունն սոխակներ,
 Եկան մահապոյծ ու վայոյ բուր:
 Ժամե ժամ մօտ գայ ցոյց ձեռն մահուան,
 Ահա իմ սուտ բաց է գերեզման:
 Առեմ օր նոր ցաւ պաշարե մարմինս,
 Նոր հարուած սալո խախտող կազմումիս,
 Ծոյղոյրայ զիսիս մանգաղը մահուան

Նորք մագե՛ մ'առկախ գերդ սուրհանդէսն:
 Թե՛ւ անցնացածս ուրախն սարիներ
 Կը քրչին ինձի իբր ուր վայրկեաններ:
 Ո՛հ, որոտակն միկնէր գերեզման
 Հեռաւորութիւն մեկ քիզ է միայն:
 Բարիս ու չարիս ետեւս քողած,
 Ահա հրաժեշտ ցաւ աշու երազ կեանց:
 Արդ՝ մընաք բարով, աշխարհ խաբարիկ,
 Աստղեր ու շուշին, արեւ, ծառ, ծաղիկ:
 Բացուէ, գերեզման, ընդունէ մարմինս,
 Միկն քլոյն հոգիս դէպ ի վեր յերկինս:
 Վա՛ն
 Խ. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

ՏՂԱՅՈՑ ԷՋԸ

ՈՍԿԵԳԵՏԻ ԹԱԳԱՌՈՐԸ

ԿԱՄ

ՍԵՒ ԵՂԲԱՅՐԵՐԸ

(Սրբիտական աւանդաւորիկայ մը)

Հեղինակ՝

Թարգմանիչ՝

ՃՈՆ ԲԸՍԹԵՆ Մ. Ա.

ԳՐԻԶ-ԲՆԱՐ

ԳԼՈՒԽ Բ.

Թե ի՞նչ ըրին երեք Եղբայրներդ Պրն. Հա-
 րաւ-Արեւմտեան-Հովին այցելութեանն ետք, եւ քե
 փոքրիկն Բարեքախս ի՞նչ կերպով տեսակցութիւն
 ունեցաւ Ոսկեգետի Թագաւորին հետ:

1.

Պրն. Հարաւ-Արեւմտեան-Հովը խոս-
 տումը պահեց : Վերոյիշեալ ծանրակշիռ
 այցելութեանէն ետքը անդամ՝ մըն ալ
 չմտաւ Գանձի Զօրը. և աւելի դէշը սա-
 էր թէ ան ի՞նչ ազդականներուն՝ բոլոր
 Արեւմտեան-Հովերուն՝ վրայ այնչափ մեծ
 ազդեցութիւն ունէր և զայն այնչափ զօ-
 րաւորապէս կը գործածէր որ անոնց բա-
 լօրն ալ նման ընթացք մը ունենալ հա-
 ւանեցան : Այսպէս տարուէ տարի անձ-
 րեւ չեկաւ այդ. հովիտին մէջ : Թէեւ
 վարի դաշտերուն մէջ ամէն բան կա-
 նանչ ու բարդաւած կը մնար, բայց երեք
 Եղբայրներուն ժառանգութիւնը անապատ
 մը դարձած էր : Այն՝ ոչ երբեմն այդ

երկրին մէջ ամէնէն արդասարեւր հողն՝ հիմա փոփոխական աւաղակոյտ մը դարձած էր, և եղբայրները այդ ձախորդ օգերուն դէմ մաքառելու ա'լ անկարող՝ յուսահատաբար լքեցին իրենց պապենական անարժէք ստացուածքը, ապրուստի միջոց մը ճարելու համար վարի դաշտերու քաղաքներուն և մարդերուն մէջ։ Անոնց բոլոր դրամը կորստուած էր ու բան մը մնացած չէր բացի հետաքրքրական, հնաձեւ քանի մը կտոր ոսկեգրուագ անօթներէ, որոնք վերջին մնացորդն էին իրենց ապօրինապէս ստացուած հարստութեան։

«Արդեօք ոսկերչութիւն ընէինք՝ ի՞նչ պէս կ'ըլլար», բոս Սեւուկ Օհանի, մինչ այդ մեծ քաղաքը կը մտնէին. «ատ աղէկ հանած վարածի արհեստ մըն է. կրնանք ոսկիին բաւական պղինձ խառնել առանց ուրիշին հասկնալի ընելու».

Համաձայնեցան թէ շատ աղէկ խորհուրդ մըն էր այդ. հալոց մը վարձեցին և ոսկերչութիւն ընել սկսան։ Բայց երկու պարագաներ աղգեցին անոնց այս նոր արհեստին. նախ՝ ժողովուրդը պղինձ ձախառն ոսկիէն գոհ չեղան. երկրորդ՝ երկու երիցագոյն եղբայրները, որ առեն որ բան մը վաճառէին, փոքրիկն Բարեբախտը հոն հալոցին քով կը ձգէին և այն դրամով արքեպիսկոպոս համար քովի դարե՛ծրատունը կ'երթային։ Այսպէս անոնք իրենց բոլոր ոսկին հալեցուցին և չկրցան նորէն ոսկի գնելու դրամ աւելցնել, և վերջապէս մնացին միակ թասով մը զոր հօրեղբայրներէն մէկը տուած էր Բարեբախտի. ան շատ կը սիրէր իր այս թասը և բոլոր աշխարհ իսկ տային՝ պիտի չուզէր բաժնուիլ անկէ, թէեւ անոր մէջէն կաթէ ու ջուրէ զոտ բան մը խմած չէր։ Թասը բաւական

տարօրինակ տեսքով բան մըն էր։ Բաւականաւոր կը ձեւանար ոսկի մազերու երկու երկայն հիւսակներէ՝ այնչափ դեղեցիօրէն հիւսուած որ աւելի մետաքսի կը նմանէին քան թէ մետաղէ։ Այս հիւսակները կ'ընչային և կը խառնուէին մօրուքին և պեխերուն, որոնք նոյնպէս նոյն նաւրբ արուեստով շինուած էին և կը շրջանակէին ու կը զարդարէին շատ խոժու փայր երես մը, շինուած կարմրագոյն ոսկիէ, թասին ճիշդ առջեւի կողմը. այդ դէմքը ունէր զոյգ մը աչքեր որ կարճէն թասին բոլոր շրջանակին կը նայէին։ Այդ թասէն խմել անկարելի էր, առանց անոր ուշադիր նայուածքին ենթարկուելու։ Եւ Սեւուկ հաստատապէս կը պնդէր թէ անգամ մը այդ թասով տանրեօթը անգամ լեվելեցուն գինի խմելէ ետքը տեսաւ որ այդ աչքերը կը քթթէին։ Երբ կարգը թասին եկաւ հալեցնելու և դդալ շինելու համար՝ փոքրիկն Բարեբախտի սիրտը կէս մը կտորեցաւ, բայց եղբայրները միայն խնդացին անոր վրայ, թասը հալոցին մէջ նետեցին հալելու համար և նորէն դարձրատուն դացին դանդաղելով և ոտ վորականին պէս հոն թողուցին Բարեբախտը որ, երբ ոսկին հալի, անոնցմէ ձուլեր ձուլէ։

Երբ անոնք դացին, Բարեբախտ հրաժեշտի նայուածք մը նետեց հալոցին մէջ հալող իր հին բարեկամին։ Անոր երկայն մազերը հալած լմնցած էին, բան մը մնացած չէր բացի կարմիր քիթէն ու փայլուն աչքերէն, որոնք ամէն ժամ մանակէ աւելի չար նայուածքներ ունէին։ «Եւ այդ նայուածքը զարմանալի ալ չէ» կը խորհէր Բարեբախտ, «այսպէս չարաչար դորձածուելէ ետքը»։ Դէպի պատուհանը դնաց ցաւած սիրտով և հոն

նստաւ իրիկուան թարմ օդը ծծելու և հալոցին տաքութենէն քիչ մը ազատելու համար։ Այս պատուհանէն ուղղակի կը տեսնուէր այն լեռնաշղթան, որ ինչպէս քեզի ըսի՝ կ'իշխէր Գանձի Ձորին վրայ, և աւելի այն կատարը որմէ կը թափէր Ոսկեգետը։ Այս իրիկնամուտի տանն էր, և երբ Բարեբախտ պատուհանին առջեւ նստաւ լերան դադաթին ժայռերը մայրամուտ արեւին վերջին ծիրանի շողերով կարմրած տեսաւ։ Հոն կրակի գոյնով ամպերու փայլուն քուլաներ կը բռնկէին ու կը դողդղային առնոյ շուրջը, և գետը՝ այդ ամէնէն աւելի փայլուն՝ իբրեւ մաքուր ոսկիի տատանող սիւն մը, դահուանդէ դահուանդ կը վազէր։ Անոր վրայ ծիածանի լայն ու կրկնակի դօտի մը տարածուած էր և ջուրին կաթիլներուն ցայտումին համեմատութեամբ փոփոխակի կը նսեմանար ու կը փայլէր։

«Ա՛հ,» ըսաւ Բարեբախտ բարձրաձայն, այդ տեսարանը քիչ մը դիտելէ ետքը, «եթէ այդ գետը իրապէս ամբողջ ոսկի ըլլար, ո՛րչափ աղէկ ըան մը պիտի ըլլար։»

«Ոչ, աղէկ պիտի չըլլար, Բարեբախտ,» ըսաւ յստակ, մետաղային ձայն մը, անոր ականջին ճիշդ մօտէն։

«Վա՛յ, ի՞նչ է այդ,» բացադանչեց Բարեբախտ յանկարծ տեղէն յատկելով։ Հոն ոչ որ կար։ Սենեակին շուրջը, սեղանին տակը և քանի անգամներ ետեւը նայեցաւ, բայց վստահարար ոչ որ կար հոն, ու նորէն նստաւ պատուհանին առջեւ։ Այս անգամ թէեւ չխօսեցաւ, բայց չխորհիլ չէր կրնար թէ շատ յարմար պիտի ըլլար, եթէ այդ գետը իրապէս ոսկի ըլլար։

«Ո՛չ երբեք, տղաս,» ըսաւ նոյն ձայնը ա՛լ աւելի բարձր։

«Ա՛հ,» ըսաւ Բարեբախտ նորէն, «ի՞նչ է այդ,» նորէն նայեցաւ բոլոր անկիւնները և պահարանները, և կրցածին չափ արագաբար դարձաւ սենեակին մէջտեղը, կարծելով թէ ետեւը պահուած մէկը կար, բայց նոյն ձայնը նորէն եկաւ իր ականջին։ Հիմա նոյն ձայնը կ'երգէր զուարթաբար, «Լալա-թրա-լա,» երգին խօսքերը չէին լսուեր, այլ արագ, եռանդաւոր մեղեդի մը, եռալու վրայ եղող սանի մը հանած ձայնին նման ձայն մը։ Բարեբախտ դուրս նայեցաւ պատուհանէն։ Ոչ, ձայնը տունին մէջէն էր անպատճառ. վեր և վար նայեցաւ։ Ոչ, այդ նոյն սենեակին մէջ էր անպատճառ, և ամէն վայրկեան աւելի արագ չափով ու խաղերով կ'երգուէր — «Լալա-թրա-լա,» Բարեբախտ յանկարծ հասկըցաւ թէ ձայնը աւելի բարձր կը լսուէր երբ ինք հալոցին մօտ դար։ Դէպի հալոցին դռնակը գնաց և ներս նայեցաւ. այո, այն ոչ թէ հալոցին մէջէն գալ կ'երեւար, այլ ճիշդ բովին մէջէն, հալոցը բացաւ և մեծ սարսափով ետ ետ փախաւ, որովհետեւ բովը յայտնաբար կ'երգէր։ Ան սենեակին ամէնէն հեռուոր մէկ անկիւնը՝ ձեռքերը իրարու անցուցած ու բերանաբաց կեցաւ, և երբ երգը դադրեցաւ՝ ձայնը աւելի որոշ և աւելի յստակ եղաւ։

«Ծօ, տղայ,» ըսաւ ձայնը։

Բարեբախտ չպատասխանեց։

«Ծօ Բարեբախտ, տղաս,» ըսաւ բովը նորէն։ (Ծարուանկեղի.)

Որեւէ ճշմարտութիւն յաջողապէս հետազօտելու համար փոքր տղու մը պէս անոր առջեւ նստիլ և հարցումներ ընել պէտք է, և ոչ թէ վարդապետի։

ԹՈՄԱՍ ՀԸՔՍԷԻ

ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

ԲԱԺԻՆ

ՀՈԳԵՒՈՐ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ

ՎԵՐ. Ա. Յ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Ա. Նոյն ինքն հոգեւոր պաշտօնեան

Մեր ուսումնասիրութեան և քննութեան բուն նիւթն է Աստուծոյ Թագաւորութիւնը։ Աստուած Թագաւոր, բոլոր մարդիկ հաւասար հպատակներ, Աստուած Հայր և բոլոր մարդիկ եղբայրներ և Հօր Աստուծոյ զաւակները։ Աստուծոյ կամքը, որ է սէր, բոլոր մարդոց օրէնք և Աստուծոյ բնութիւնը, որ է սրբութիւն, մարդոց նկարագիրը։

Այս Թագաւորութեան հոգեկան աշխարհը հպատակած է. — «Բու կամքդ ըլլայ ինչպէս որ Երկինքը» և Աստուած հպատակ ըրած է այս աշխարհն ալ հպատակեցնել. — «Անանկ ալ Երկրիս վրայ»։

Երկրի վրայ սկսած է այս Թագաւորութիւնը և զօրաւոր քայլերով յառաջացած է, մեծ գործեր տեսած է, սակայն իր վերջին և կատարեալ յաղթանակը դեռ ձեռք բերած չէ, և հիմալուան ջանքը այդ վերջնական և կատարեալ յաղթութեան համար է։

Այս հպատակին համար ամբողջ անստատի միջոցներ շարունակ գործի վրայ են. Հայրն Աստուած, Յիսուս, Սբ. Հոգին, հրեշտակներ, նախախնամութիւն, Բնութեան ընթացքը միաբանութեամբ կ'աշխատին։

Բայց քանի որ հոգեւոր Թագաւորութիւնը մարմնաւոր աշխարհի մը մէջ յառաջ տարուելու է, ուստի տեսանելի և շօշափելի միջոցներու ալ պէտք կայ։ Այս պէտքը լեցնելու համար Յիսուս մարմնի մէջ յայտնուեցաւ և գործեց։ Երբ ժամանակը եկաւ որ ան աշխարհէն վերնար, իրեն փոխանորդներ կարգեց այդ պէտքը լեցնելու — առաքեալներ, սուրբեր և այլն, և անոնց սորվեցուց աղօթք մը որով յաճախ պէտք էին դիմել գործին Տէրոջ «Իր հունձքին նոր մշակներ» հանելու համար։

Աստուծոյ Թագաւորութեան տեսանելի գործիչները երկու տեսակի կրնանք բաժնել։ Առաջինը՝ ընդհանուր գործիչներ, իւրաքանչիւր հաւատացեալ այր և կին Տէրոջը մշակն

է. աղօթքով, կեանքով, խօսքով, զրամով Աստուծոյ փրկարար գործին վկայելու է՝ զայն այլոց ազդու ընելու համար։ Երկրորդը՝ մասնաւոր գործիչներ, անոնք որ իրենց կեանքը ուղղակի այս գործին նուիրած են. այս գործը իրենց առօրեայ զբաղումն է, և զիշեր ցորեկ զայն կը խորհին, զայն կը քարոզեն և անոր տարածման կը ջանան. — Առաքեալներ, Աւետարանիչներ, քարոզիչներ, հովիւներ, և այլն։

Մենք այս վերջին դասակարգին կը պատկանինք։ Մարգարէից որդիներ ենք. մասնաւոր պատրաստութիւն կը տեսնենք, և պաշտօնապէս այս հպատակին համար կը զրկուինք։

Ուստի իբր բուն պաշտօնին մարդիկը պէտք է լաւ մը գիտնանք նախ ինքզինքնիս և յետոյ մեր գործը։

Դուն ո՞վ եմ (կարգա Ա. Կոր. Գ. 9) — «Աստուծոյ գործակիցը»։ Աստուած գործ մը ունի։ Նա կը գործէ այդ գործը ի գլուխ հանելու։ Բեղ հրաւիրած է իրեն միանալու նոյն գործին մէջ, և աշխատելու միեւնոյն գործին համար։ Երանի թէ մեր կոչումը լաւ գիտնայինք։ Աստուծոյ ընկերանալ, գործակից ըլլալ, ի՞նչ մեծ և փառաւոր կոչում։

Գործդ ի՞նչ է։ Ա. Բանաւայութիւն. մարդիկը պիտի ներկայացնես քու անձովդ, ժողովրդեան այլեւայլ վիճակը պիտի անձնաւորես քու վրայ և այնպէս երթաս Աստուծոյ առջև, ժողովուրդը Աստուծոյ առջև կեցնելու և անոնց համար միջնորդելու։ Բ. Մարգարէութիւն. Աստուծոյ լեռը պիտի կլնես, Անոր հետ երես առ երես տեսակցութիւն պիտի ունենաս, և անիկ պատգամ պիտի ոտանաս, ու գալով ժողովուրդին պիտի հաղորդես այս պատգամը՝ ըսելով, «Եւ Տէրը այսպէս կ'ըսէ»։ Գ. Առաքելութիւն. «Վկայ եմ դուն, ժողովրդեան պիտի վկայես այն բաներուն վրայով զորոս զու քու անձիդ վրայ ունեցար քեզ զրկելու կողմէ կողմէ»։

Ուրիմն հոգեւոր պաշտօնեան պարտի ըլլալ այն մարդը որ Ա. Իր մեղաց ներումը ստացած և Աստուծոյ հետ հաշտուած է։ Բ. Սբ. Հոգիէն ծնած և Աստուծոյ կեանքը Գրիտատու իր մէջ ունի։ Գ. գործին ուղղակի Տէրոջ կողմէ պաշտօնեայ կարգուած ըլլալը դիտէ։

Դ. Տէրոջմէ միշտ նոր նոր պատգամ ե հանձար
կը ստանայ : Ե. Կեանքին մէջ անձնապէս վիշա-
յելու բաներ ունի : Զ. Եւ իր գործը կը սիրէ :

Բ. Հոգեւոր արշտօնեային երկնական գործերը

Կը ցտինք ըսել թէ, տարբեր պատճառներով
(ինչպէս երկրին ներկայ վիճակը, երկեցեցեաց
անյարմար կացութիւնը, զանազան պէտքեր,
երբեմն անհոգութիւն եւ սղիւտութիւն), հոգե-
ւոր պաշտօնեաներու գործը շատ ծանր, բազ-
մատեսակ, ձանձրացուցիչ, աւելորդ եւ երբեմն
փնտաւար եւ անտեղի բաներով խառն ի խառն
ձև մը առած է : Պաշտօնեան շատ մը տարբեր
գործերով կը զբաղի : որոնք բուն իր գործերը
չեն եւ իր բուն գործին ալ արդիւններ են :
Առանց յիշելու այդ աւելորդ զբաղումները,
ուղղակի յայտնել կ'ուզենք թէ որոնք են
էական գործերը որոնցմով հոգեւոր պաշտօն-
եան պարտի զբաղիլ : Մեր խոնարհ կարծիքով
առանց յետադայ հինգ ճիւղերուն կը բաժ-
նուին :

Ա. Պաշտօնեային իր անանձնատեսակին
մէջ ունենալիք գործերը :

Պաշտօնեան ամէն օրուան համար առանձ-
նանալու ժամեր պարտի որոշել ինքնիրեն հա-
մար : (Կարծեմ ամենալու միջոցն է նախաձա-
շի եւ ճաշի միջեւ եղած միջոցը) : Առանձինն
իր սենեակը մանկու է եւ հոն զբաղելու է :
Ինչո՞վ. — 1. Աղօթքով : Աստուծոյ մաքրու-
թիւն, սրբութիւն, պատգամ, հանձար, Սբ.
Հոգւոյն օծութիւնն ստանալու, եւ վերին օծու-
թեամբ եւ գորութեամբ ղինուելու համար : Իր
տնական, եկեղեցական եւ ընդհանուր այլևայլ
կարօտութիւնները եւ դժուարութիւնները Տէ-
րոջը ներկայութեան յանձնելու համար. (Յու-
ցակ մը սնեցիր, Տէրոջ մատուցանելիք բու-
լոր խնդիրները անոր վրայ գրէ, նորեր ա-
ւելցուր, պտտասխան ստացածներդ փնջէ. լաւ
եւ սղեցիկի սովորութիւն մըն է այս) : Շատ
մը խնդիրներու լուծումը շատ շուտ եւ դիւրին
պիտի ըլլար, եթէ աղօթէինք անոնց համար :
Առանց աղօթելու կը ջանանք եւ ատոր համար
չենք յաջողիր : 2. Սբ. Գրքի սերտօղութեամբ,
ուղղակի Սբ. Գիրքը փնջել եւ դիտնալ պէտք
է : 3. Արտաքին այլևայլ գրքեր եւ լրագրեր
սերտել եւ պաշար ամբարիլ : 4. Հոգեւոր պաշ-
տամանց պատրաստութիւն — քարոզ, մեկ-
նութիւն, աղօթաժողովի նիւթ եւ այլն : 5. Պէտք

է թղթակցութիւններ, նամակներ, յօդուած-
ներ եւ այլն գրել :

Բ. Եկեղեցւոյն մէջ եւ այլ տեղեր կատար-
ուելիք հոգեւոր պաշտամանց կատարուիլը :
Գարտիկ, ժողովներու առաջնորդել, Սբ. Գիրքի
մեկնութիւններ ընել եւ այլն :

Դ. Այցելութիւններ եւ անհատական տեսակ-
ցութիւններ : Առանց պաշտօնեային ամենակարե-
ւոր զբաղումներէն են : Այս միջոցաւ 1. Պաշ-
տօնեան իր ժողովրդեան վիճակին եւ կացու-
թեան հմուտ կ'ըլլայ : 2. Ուղղակի անհատներու
հետ շփում ունենալով, վերկութեան խօսքը ա-
նոնց հոգիներուն մէջ կը ղեւեղէ, եւ գործնա-
կանապէս անոնց վերկութեան գործը ապահոված
կ'ըլլայ : Պաշտօնական խօսքերէ շատ քիչեր
կ'աղղեն հասարակութեան վրայ : Անհատական
հաղորդակցութիւն եւ խրատներ շատ ազդու եւ
գործնական կ'ըլլան : 3. Պաշտօնեան իր հօտէն
կը սիրուի, եւ միշտ յարգանքի առարկայ կ'ըլ-
լայ : 4. Ժողովուրդը, եկեղեցւոյ պաշտամանց
ներկայ գանուելու հրապուրուած կ'ըլլայ :

Այցելութիւնները եւ անհատական տեսակ-
ցութիւնները կանոնաւոր եւ շարունակական
ըլլալ պէտք են : 1. Ժողովրդեան բազմատա-
բար անդրադ եւ հանդարտ ժամերուն մէջ (տու-
ները կրնանք այցելել ճաշէն ետքը, եւ եթէ
կարելի է երեկոնները) : 2. Աղքատ եւ հարուստ
տուններ հաւասարութեամբ եւ յաջորդաբար այ-
ցելիլ : 3. Հիւանդներ եւ յատուկ դժբախտու-
թիւն ունեցողներ աւելի յաճախ այցելելու ենք :
4. Միշտ Սբ. Գիրքը մեղի հետ ունենալու
ենք, եւ անկէ խրաջանջութիւն անհատի պէտքը
լեցնելու ենք :

Դ. Եկեղեցւոյ ժողովին հետ նիստեր ունե-
նալ : 1. Նպատակը ի գործ դնելու է. — ա) Եկեղեցւոյն հոգեւոր կեանքի պէտքը նիւթ ու-
նենալ, եւ արթուն եւ աշխուրջ կերպով ժո-
ղովուրդը հանելով հոգեւոր կեանքը կենդանի
եւ յարաճուն պահել : Սյո ժողովը արտաքին
եւ պարագ նիւթերով զբաղեցնել շատ սխալ է :
2. Բուն իսկ ժողովոյ անդամները աղօթքով,
Սբ. Գրքով եւ խրատով իրենց կոչման ար-
ժանի մարգիկ ըլլալու խրախուսել : 3. Եկե-
ղեցւոյն ուրիշ գործերուն հսկող ժողովներուն
թիւազրութիւններ տալ իրենց գործերը կա-
նոնաւորապէս կատարելու համար :

Ե. Եկեղեցւոյ արարողութիւնները կատա-

րել: Մկրտութիւն, Հաղորդութիւն, պտալ, թաղում. (պաշտօնական գործերը ըսել կ'ուզուի):

Հոգեւոր պաշտօնական աստնցմէ դատ գործեր ստանձնելու չէ: (Շարունակելի)

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ՎԵՐ. ԳԱԽԵ ԱՊԼԱՅԱՏԵԱՆ

(Շար. նախորդ թիւին եւ վերջ)

Երուսաղէմ կ'երթան ռմանք որ ճամբուն նեղութիւնը, երթալ գալու նեղութիւնը, ծախքերը, հոս հոն տեսնելն ու բարեգործելը փըրկանք մը ըլլայ իրենց համար, փոխարէնը մեղքերնին ներուի, սուրբ սեպուլին, Մահտեսի, այսինքն ռուգոսսես ըլլան ու այնպէս կանչուին և խղճի խաղաղութիւն ունենան, աշխարհի վրայ փորձանքներէ ազատին, մահէն ետքը վերին երուսաղէմ ընդունուին թէպէտ այս նպատակները Սր. Գրական չեն, սակայն երբ էն խորունկ հիմին մէջը փնտռենք՝ ուղիղը պիտի գտնենք, որ է խղճի խայթ, մեղքի փուշ, ան է որ կը խթանէ, ու կը քշէ մինչև հոն: Կրնայ ըլլալ որ հոն՝ մանաւանդ եթէ արթուն և Գրիտառնակ, ջերմեռանդ, փորձառու Միաբանութիւն մը կ'ենայ, ասանկները հոն երթալուն ուղիղ նպատակը ճանչնան ճանչցողներէ, ու աւելի օգտուած դառնան: Ասանկներուն համար է գուցէ առածի կարգ անցած այն խօսքը թէ «Դանակ զնայ՝ ածելի դարձաւ» — այսինքն դացած ատենէն աւելի մեղքի համարձակ և մեղքի անվախ դարձաւ, խորհելու համար թէ «Երուսաղէմ դացի, փրկուեցայ, ալ ինչ որ ընեմ՝ ես Մահտեսի եմ»:

Ուրիշ գատակարդ մը կայ որ կ'երթայ իր մեղատէր բնութենէն, ինչպէս նաև պատիժէն ալ ազատելու. ան աւելի աղօթքով, յուսով և աղաչանքով և ուղիղ նպատակով կ'երթայ. ասոր սխալը սակայն հոս է որ կը խորհի թէ, մինչև որ հոն չերթայ չի կրնար ապաշխարել ու պատիժէ ազատիլ: Մինչդեռ բիւրաւորներ հայրենիքի մէջ, իրենց տուններուն մէջ կրցած են ապաշխարել և Յիսուս Քրիստոսէ փրկութիւն գտած են թէ՛ մեղաց պատիժէն թէ՛ սէրէն և իշխանութենէն: Ասոր հետ մէկատեղ կ'ընդունին որ Երուսաղէմի յիշատակները կըր-

նան զօրաւոր ազդակ իր ըլլալ սրտանց ապաշխարութեան և վերանորոգումի, ինչպէս հայրենեակ մէջ Աւագ Շաբաթին սիրելի Փրկչին չարչարանաց յիշատակները, ընթերցումներն ու քարոզները շատերը ապաշխարութեան բերած են ու պիտի բերեն: Վստահաբար կրնամ ըսել ա'լ աւելի երուսաղէմի մէջ և ճիշտ այն օրերը, ո՛հ, մեծ զօրութիւն է Խաչակոյն ու ու Խաչին ներկայացումը, ասանց քարոզութեան խել, շատ աւելի քաջազութեամբ. անչույս մանաւանդ զգացեալ ու ջերմ ներկայացընողի մը միջոցով հրաշքներ կը գործէ: Խաչակը ու խաչելութիւնը երբեք հինցած չեն. իրենց թարմութիւնը պահած են՝ թէև հազարաւոր տարիներ անցած են յարմէհաէ կատարուած են: Ոչ, ոչ միայն թարմութիւննին պահած են, այլ աւելի թարմ ազդուութեան մը հատած են և շատ աւելի սիրտեր հալած են քան այն ատեն երբ կատարուեցան: Փա՛սք Աստուծոյ, որ փորձառութիւնս, թէ՛ անձիս և թէ՛ այլոց վրայ տեսածս կը վիայէ ասոր: Ուստի ապաշխարելու համար դացողներէն հազարաւորներ ճշմարտացէս ապաշխարած, նորոգուած, փրկուած դարձեր են: Ինծի պատմեցին, կարծեմ Այնթապի մէջ, թէ անուոր մը դառնաւ լէն ետքը փոխուած է՝ հոն առած աղղիցութեան տակ:

Սակայն գատակարդ մըն ալ կայ որ արդէն ճշմարտացէս ապաշխարած և փրկիչը գտած, անով մեծացէս ուրախացած, կ'ուզէ երթալ որ աւելի խոր ապաւորութիւններ անէ, աւելի աչքովը տեսնէ սիրելի Փրկչին, սիրած Յիսուսին ապրած, խօսած, հրաշագործած, չարչարուած ու մեռած տեղերը: Անոնք կ'ուզեն բուն տեղերը տեսնել, խոխլը, հրգեհուիլ, լալ և ուրախանալ, զօրանալ ու ի փառս Փրկչին նորոգ սիրով, ուժով ու անձնութեամբ ապրիլ ու գործել: Հաւատացեալը այս շնորհքը ամէն տեղ կրնայ վայելիլ, սակայն երուսաղէմին ընկելքին տեղը կարծես բաց կը մնայ: Այս տարբերութիւնը միայն փորձառուն կրնայ զիտնալ: Այնքան զիւթեց զիս այս այցելութիւնը, որ եթէ ժամանակ ու միջոց ունենամ՝ մէյ մըն ալ երթալ կ'ուզեմ, աւելի ժամանակ տալով ու չղացած տեղերս ալ երթալով: Այնքան ազգեց ինծի որ սկսայ Երուսաղէմադնացութիւն քարոզել: Մանաւանդ ամէն քահա-

նայ, վարդապետ, եպիսկոպոս, ամեն քարոզիչ, պատուելի, վերապատուելի, միսիոնար, ամեն Աստուածաբանական դպրոցի աշակերտ երթալու է: Վերջինները՝ ընծայացողները՝ որ պիտի ելլեն Յիսուսը քարոզելու, անոր համար պարտին այցելել: Պիտի զարմանաք թէ պատմութե անհաւատն ալ դացեր հաւատացեալ դարձեր է: Այս հառակարգէն մին՝ անհաւատ մը, Պէյրութի միսիոնարաց ըսած է, յաւէտ ուղառնացած է, թէ երթամ Երուսաղէմ որ Քրիստոնէութեան ստուծիւնը տեղին վրայ ուսումնասիրեմ և յետոյ հոչակեմ: Գացեր ու եկեր է, և նոյն միսիոնարաց հաւատալը խօսած է. այսինքն ճշմարիտ ըլլալուն ամեն ապացոյցները տեսնելով հաւատացած է: Որքա՞ն անդամներ կարծես թէ Տէրս ամեն տեղ կենդանի կը դգայի սովորականէն շատ տարբեր, որ կը բռնադատուէի աղաղակել, «Այո, դուն կաս, ճշմարիտ ես, իմ Տէրս ես, իմ Աստուածս ես:» Կը կարծէ՞ք թէ կը չափազանցեմ, կը կարծէ՞ք թէ ըրածս, գրածս մոլեռանդութենէ յառաջ կու գայ. քա՛ւ լիցի. փորձառուի մը խօսքեր են:

Մէջ մ'ալ աւելցնեմ թէ ոմանք ալ հաճոյքի համար կ'երթան. հոգեւոր, մտաւոր, մարմնաւոր հաճոյքներով լի քաղաք մըն է. անունը դիւթիչ, տեսարանները դմայելիք և հրապուրիչ, օդը դեղեցիկ: Մայիսի մէջ էինք երբ շատ տեղեր կը հնձէին. սաստիկ զով և ցուրտ օդ մը եղաւ. մինչև իսկ անդդայները հիւանդացան, մեռնող ալ եղաւ: Երբեք չէի յուշար ասանկ օդ և կլիմայ: Ինչ որ է, վերջապէս վերին Երուսաղէմը յիշեցնելու շատ բաներ ունի: Ամէն ինչ որ տեսայ, լսեցի, խմացայ, դգացի անկաւրելի է գրչով նկարագրել: «Կէօզ իլէ կէօրմէ-յինձէ աիլ իլէ թարիֆ օլունմազ» ըսուածը շատ յարմար կու գայ ասոր:

Բան մըն ալ աւելցնեմ ու լմնցնեմ, ու ալ չձանձրացնեմ ձեզ: Զաքարիայի Բ. գլխուն մէջ կ'ըսուի թէ «Երուսաղէմ առանց պարիսպի պիտի ընակուի մարդու ու անասունի շատութեան պատճառով: Եւ ես անոր բոլորսիքը հրեղէն պարիսպ պիտի ըլլամ, կ'ըսէ Տէրը:» Այս խոստմունքին չվստահելով պարիսպ չինկին, սակայն Աստուած իր խոստման Տէրն է, հիմա թէեւ պարիսպ կայ, սակայն պարիսպէն ներս որչափ ընակիչ որ կայ՝ անկէ քանիպատիկ աւելին պարիսպէն դուրս

կայ, ու տարածուած է. օր օրի նոր և հոյակապ ու փառաւոր շէնքեր քով քովի կը շարունակն և նոր շէնքերը առ հասարակ Երուսաղէմն ու Երուսաղէմին են: Զարդ չեղաւ հոն և ըլլալու հաւանականութիւնը չկայ. բոլոր աշխարհի ամէնէն ապահով քաղաքն է, զի Աստուծոյ քաղաքն է և Աստուած անոր բոլորսիքը իրաւ թէեւ անտեսանելի՝ սակայն պարիսպ է ու հրեղէն պարիսպ: Կրօնական աղատութիւնն ալ գաղաթնակէտն է: Մէջէն ելլելը որչափ դժուար է: Ռուս կին մը հայրենիք երթալու պահուն բարձր ձայնով ու լալով և երգելով Երուսաղէմի հրաժեշտ կու տար: Այնպէս ալ անոր վրայ գրելէ՝ դադարիւր զըժուար է:

Սակայն ստիպեալ ելլելու էի. դործս զիս կը ստիպէր մնաք բարով բսելու: Սիրելի ծերերս մինչև կայարան հետս եկան և արտասուքով զիս ներս դրին. մարմնով բաժնուեցանք թէեւ՝ բայց սրտի ամուր, առաջուրնէ աւելի պինդ հանդոցներով կապուած բաժնուեցանք: Զորս ժամ ետքը Եաֆայի մէջ էի. Հայոց վանքը հիւր եղայ: Հոն որպէս թէ հայրենիքիս մէջ դէպքի. ասանկ տեղեր Հայախօսներու հանդիպիլ ուլախիս հանդիպելու պէս է: Գոհունակ՝ առտուն նաւ նստայ դէպ ի Պէյրութ և հետեւեալ օրը, նորէն շաբաթ, հոն հառանք: Նորէն բարեկամիմ՝ Սարրաֆեանին՝ հիւրն էի գիշերն ալ, Հայերէն քարոզ կիրակի օր, ու ապա չոգենաւը նստայ դէպ ի Հալէպ:

ՆԱՄԱԿ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷ

Հեռուեալը կը թարգմանենք Տր. Հ. Ս. Պարներմի գրեալ մէկ նամակէն.

Նիւ Պրիթըն (Բընէթիքթ) քաղաքը Ամերիկայի ներկայ ճարտարարուեստով քաղաքներուն վիճակը շատ աղէկ կերպով կը պատկերացնէ: Նիւ Պրիթըն 50,000 բնակչութիւն ունի որ մեծապէս աճած է վերջին մարդահաշարէն ի վեր: Ասոնցմէ 8,000ի չափը Ամերիկայի մէջ ծնած ծնողներու զաւակներ են: Միսիս Լապարի, այրին Վեր. Պէնճըմին Լապարիի, որ Արեւմտեան Պարսկաստանի Միսիոնարութեան անդամներէն էր, հոս քաղաքին միսիոնարն է, և անկէ շատ տեղեկութիւն

ներ առի քաղաքին վրայով: Բնակչության 8,000-ի չափը Շուէտացի, 6,000-7,000 Փոլոնիացի, 5,000-է աւելին Գերման, 3,000-ը Իտալացի, 2,000-ը Լիթուանացի, 700-ը Հայ, 550-ը Րուսներ, 300-է աւելին Սլաւ, 300-ը Նեոստրական, քանի մը հարիւրը Հրեայ են, որոնցմէ մեծամասնութիւնը Ռուսիացի, ինչպէս նաեւ քանի մը հարիւր Բանատացիներ, սակաւաթիւ Յոյներ, Ֆրանսացիներ և ուրիշ քանի մը ազգութիւններ: Քաղաքին մէջ ամէնէն գեղեցիկ եկեղեցիի չէնքը հաւանաբար այն է որ վերջերս շինուեցաւ Փոլոնիացի Կաթողիկոսներու կողմէ: Աղղականներէն մէկը, որ մեծ գործարաններէն մէկուն մէջ գործ ունի, պատմեց ինծի թէ իրենց 1,400 գործաւորները 25 կամ աւելի ցեղեր կը ներկայացնեն: Անոնցմէ 50-ը Հայեր էին, որոնցմէ մէկ քանիին հետ խօսակցեցայ:

Իմ հոս անցուցած կիրակիիս յետմիջօրէն փոթորկալի օդ մը եղաւ, և այդ պատճառով սակաւաթիւ անձեր կըրցան ներկայ գտնուիլ Հայերու կիրակնօրեայ պաշտամունքին խօսած ուղերձիս առեն: Սովորաբար ներկայ գլուհող կիներէ հազիւ մէկ քանին կըրցան ներկայ գտնուիլ և ունկնդիրներու թիւը 50-է աւելի չէր: Քարոզիչը Այնթապի հանգուցեալ Փրոֆ. Սարգիս Լեւոնեանին որդին է, որ Հարթֆըրտի Աստուածաբանական ձեռնարանին կ'աշակերտի: Ամերիկա գալէս ի վեր ուրիշ երեք քաղաքներու մէջ ալ Հայ ժողովուրդներու խօսելու բախտը ունեցայ: Հոկտ. 1-ի մէջ վեր. Մ. Կ. Փափազեան հրաւիրեց զիս Նիւ Եորքի իր ժողովուրդին խօսելու համար, և հոն շատ հին բարեկամներու հետ տեսակցելու պատահութիւն ունեցայ: Յաջորդ օրը հովիւին հետ ճաշեցի և ան զիս այցելութեան տարաւ քանի մը Հայ բարեկամներու, որոնք քաղաքին այդ մասին մէջ կը բնակին. անոնցմէ էին Տիկին Արմաւենին, հանգուցեալ վեր. Մկրտիչ Քիւրէճեանի այրին, ինչպէս նաեւ Տիկին Կոստանդեան, մեր նախկին աշխատակից վեր. Աւետիս Կոստանդեանի այրին, որուն հետ տեսակցեցայ իր փեսային, Տիար Տիգրան Կոստանդեանի տունը: Այդ գիշերը հիւր եղայ Տիար Յովհաննէս Թէլֆէեանի զեղեցիկ յարկաբաժինը որ Հուտտընը զիտող հաճելի գիրք մը ունի: Նիւ Եորք գտնուելու

այս պատահութեամբս զացի նաեւ Հէճնոնէք (Ն. Ժ.) այցելելու համար հին բարեկամի մը, Տիար Յովհաննէս Շիրվանեանի, զոր մանկութենէն ի վեր կը ճանչնամ:

Վերջնապէս կիրակին Ֆիլատէլֆիա էի, ուր վեր. Հայկ Նարարմեան հրաւիրեց զիս իր ժողովուրդին խօսելու համար: Ունկնդիրները 140-ի չափ կային, որոնց մէջ կը գտնուէին քանի մը հին բարեկամներուս զաւակներն ալ, որոնցմէ են երեք որդիները երէցի մը որ 1895-ի քարգերուն ատեն նահատակուեցաւ: Այս ժողովուրդին մէջ Տաճկախօս տեղերէ բաւական անհատներ կան, և հովիւին սովորութիւնն է մէկ կիրակի Հայերէն և միւս կիրակին Թուրքերէն քարոզել, և ամէն կիրակի յետմիջօրէին առտուան քարոզին մէկ ամփոփումը տալ քարոզին լեզուէն տարբեր լեզուով մը: Հոս հանգուցեալ վեր. Յարութիւն Ժէնանեանի այրին հետ ճաշեցի:

Վերջին կիրակիս Պոսթըն անցուցի և քարոզեցի վեր. Մարտիրոս Պաղտատարեանի տեղ, զոր վանի մէջ եկեղեցիի անդամ ընդունած էի երբ աղայ մըն էր դեռ: Քանկիկէշընը Հառուի ստորնայարկը 200-ի մօտ ժողովուրդ մը հաւաքուեցաւ: Հոն ինծի առաջին անգամ բարի գալուստ մաղթողներէն մէկն էր Տր. Հայրապետ Ժէլալեան, որ երբեմն Աւեսաբերի խմբադրական մարմինին անդամակցած է: Ներկայ բարեկամներու մէջ կը գտնուէին նաեւ վեր. Մարտիրոս Կիրակոսեան, Մալաթիայի նախկին հովիւը և վեր. Յարութիւն Աթուէրեան, որուն հետ տեսակցած էի Ամասիայի մէջ, ուր ինք քարոզիչ էր 40 տարի առաջ: Այս եղբայրներէն մէկը կը վերաբերէր Խարբերդի ձեռնարանին առաջին կարգին, իսկ միւսը Մարզուանի ձեռնարանին առաջին կարգին: Գիշերը հիւր եղայ Տիար Բենիամին Ծանծիկեանի հանգստաւէտ տունը, և իրիկունը անոր տունին մօտ մատուռի մը մէջ խօսեցայ 60 հոգիէ բաղկացեալ Հայ ժողովուրդի մը: Բարեկամներու հետ ունեցած ոչ մէկ տեսակցութիւնս ինծի այնչափ հաճոյք տալեց որչափ տեսակցութիւնս մեր հին սպասաւորներէն մէկուն հետ, որ մեզի բաւական տարիներ ծառայեց վանի մէջ և որ հիմա օգտակար ու օրինակելի Քրիստոնեայ կեանք մը կ'ապրի իր նոր տու-

նին մէջ: Եթէ քանի մը ամիսներ ալ Աստուծոյ պաշտպանութեամբ կեանք ունենամ՝ Ամբրիկահայ բարեկամներէ բաղկացեալ ուրիշ ժողովուրդներ ալ տեսնել կը յուսամ:

ՆԱՄԱԿ ԵՐԵՒԱՆԻՅ

Երեւան քաղաքը դառնում է Արարատեան դաշտի Կոտայք գաւառի հարաւային մասում՝ Հրազդան գետի ձախ ափին: Արարատեան դաշտը կազմում է Հայաստանի կենտրոնը: Նա իւր անունն առել է Արարատ կամ Մասիս լեռնաշղթայից: Սա նշանաւոր է իբրեւ պատմական աշխարհ: Այս տեղ առաջին անգամ բնակութիւն են հաստատում Հայկի որդիներն ու թոռները: Այս տեղ են բնակել աշխարհակալն Արամ և նորա որդին Արայ: Սոյն դաշտումն է հաստատուել Արշակունեաց հարստութիւնը և դաշտը կոչուել է Ոստան Արշակունու: Այս դաշտն ենթակայ է եղել Արաբացոց արշաւանքին 640 թուին, երբ 300,000 հոգի արեւան մէջ չաղախւեցին: Արարատեան դաշտը մերթ ընդ մերթ անցել է Պարսից և Թուրքաց ձեռքը, մինչև որ Ռուսը իսկ նորա մեծ մասը, Կոտայք գաւառը գրաւելից Ռուսների կողմից Պասկևիչի ձեռքով 1,827ին ու անուանուեցաւ Երեւանեան նահանգ Երեւան քաղաքի անունով, որովհետեւ վերջինս նահանգական քաղաքն է: Երեւանում էր նստում պատմական Սարգարն, որ շատ մայրերի լացի պատճառ է եղել իւր անգթութիւններով: Արդարի պալատը գտնուում էր Հրազդանի ձիւ՛շտ ափին, ձորի բերանին, որի բեկորներն են մնացել հիմա: Նա չինուած էր Պարսկական ճաշակով: Պալատի պատերը ներսից և դրսից զարդարուած էին գոյնզգոյն յալածապակիներով: Ներսից պատերի վրայ կախուած էին զանազան Պարսկական խաների նկարներ: Տան սիւների և պատերի մէջ ամրացած էին դանդան մեծութեամբ հայկիներ: Պալատի մէջ տեղում կանգնած էր մարմարինից պատրաստուած շաղբաւոր: Նորա մէկ մեծ լուսամուտը նայում էր Հրազդանին, որտեղից երևում էին Մասիս լեռների ձիւնապատ գագաթները: Սարգարի պալատին կից գտնուում է հուսմնայանի Երեւանի բերդը: Այս տեղ դո՛ւ էին դրնում Սարգարի քմահաճոյքներին շատ Հայ կա-

նայք և մարդիկ: Խաչատուր Աբովեանը այս պէս է խօսում այդ բերդի մասին. «Լեռ քաւափի վրայ՝ ցից գլուխը բարձրացնում, թամաշա է անում հանդարտ՝ հազար գլխանի դէի պէս Երեւանու՝ հազար տարեկան քաւթառ, պառաւած, չորս կողմը խանդակով կապած, բրջերով զայնմացրած, սուր սուր ատամները գլխին շարած, հինգ գազաչափ հաստ պարսպով երկու տաշ բռնած, մէկ ոտը Կոնգուսը, մէկ ոտը Դումբրուլաղի(*) գլխին դրած, մէկ բերանը հիւսիս, մէկը հարաւ, բաց արած, չորացած գլուխն երկինքը ցցած լէն փէշերը երկրում փռած, անմաթ երեսը կոկած, սվաղած, հազար բնով, հազար փանջարայ աչքերը դէս ու դէն չած, ջուխտ չանդերով Զանգուի քարոտ, զարհուրելի, սեւագէմ ձորը խտտած, գոչին կպցրած, անմաղ, անեղու, մարդակեր բերդը, ու դեղնած երեսը հեռու տեղից ծածկում, ագահ աչքերը դեմնին քցում, որ միամիտ տեսնողին դհա շուտով, դհա հեշտ իր ծոցը քաշի ու բիրադի, անձէն անսաս կուլ տայ, փչացնի»:

Քաղաքի ու նահանգի ժողովուրդը հանգիստ կեանք է անցրել միայն այն ժամանակ, երբ Ռուսն է դարձել այդ երկրի տէրը: Աւելորդ չենք համարում մի քանի խօսք ասել քաղաքի կլիմայի, դիրքի, բնակչութեան և նորա վիճակի մասին: Երեւանն անւանի է եղել կոնստանտնուպոլիսի մայրով: Պատմում են, որ ամառայ չողերն այնքան սաստիկ են եղել, որ հասել են 38°, իսկ ձմեռայ ցուրտը — 26°: Բայց նա հիմայ այդ առաջւայ չողն ու ցուրտը չունի: Հաւանական է եղանակի մեղմանալու պատճառն եղել են պարագիւններն, որ մեծ քանակութեամբ տարածւած են թէ քաղաքի մէջ և թէ շրջակայքում: Քաղաքում գրեթէ ամէն մէկ տուն ունի իւր պարտէզը: Այժմ ամառայ չող: չի անցնում + 28°ը, իսկ ձմեռայ ցուրտը — 15°ը:

Յերքի կողմից քաղաքը շատ առատ է բայց վերջերս մրդի գործարանների շատանալու պատճառաւ պտուղների դները կրկնապատուել են: Այս տեղ աճում է խաղող, որ անւանի է ամբողջ նահանգում, տանձ, խնձոր, սալոր, լեւուս, սերկիւիլ և այլն: Երեւանի բերքն

(*) Կոնգուր և Դումբրուլաղը Երեւանի թաղերից երկուսն են:

է նոյնպէս ցորենը, բամպակը, հաճարը, կտաւատը, բրինձը, կնճիթը ևայլն: Երևանը այնքան անւանի է իւր բերքի առատութեամբ, որ ժողովրդական առանձն առում է. «Երևանայ Չանգուն բերում է տարեկան մի փութ ոսկի, իսկ Եջմիածնայ գետը (Քասաղը) բերում է տարեկան մի փութ արծաթ», ուր կազմում է տարեկան արքունի հարկը: Բայց հիմա ժողովուրդը չափ է բազմացել և ներկայիս հարկը մի քանի անգամ գերազանցում է նախկինին:

Երևանի բնակչութիւնը գլխաւորապէս բաղկացած է Հայերից և Պարսիկներից. կան նոյնպէս Ռուսներ, Հրէաներ, Վրացիք ևայլն: Հայերն ունին 7 եկեղեցի և երեք ուխտատեղի, Թուրքներն 7 մէսյիտ, Ռուսներն 2 եկեղեցի ու Հրէաները 1 սինագոգ: Բուսականութիւնից յայտնի երևում է, որ ժողովուրդի գլխաւոր պարապմունքը կազմում են բերքի վաճառումը: Ժողովուրդը պարապում է նոյնպէս վաճառականութեամբ՝ ճօթի և հազուատեղէնի իրանութներ պահելով. արհեստներից յայտնի են՝ դերձակութիւն, կոշիկարութիւն, հացագործութիւն, ոսկերչութիւն, ժամագործութիւն, երկաթագործութիւն ևայլն:

Երևանում իրրեւ նահանգական քաղաք, ապրում է նահանգապետը: Քաղաքի վարչութիւն կազմում է դուռնա, ունի քաղաքապետութիւն, դաւառապետութիւն, օստիկանատուն, հաշտարար դատարան, ժողովրդական տուն, զանազան գրաստիպրեր...

Երևանի ժողովուրդը կրթութեան կողմից յետ չէ: Նա ունի շատ դպրոցներ թէ աղջկան և թէ պետական: Պետական դպրոցներից նշանաւորներն են՝ 3 Գիմնազիաները (արական ու երկու իգական), Ուսուցչական Սեմինարիան, Առևտրական դպրոցը, Պրօգրէմնազիան (արական), քաղաքային դպրոցները ևայլն: Իսկ Հայերն ունին երկու թեմական դպրոցներ՝ մէկն արական, միւսը՝ իգական, և մի քանի ծխական դպրոցներ: Քաղաքը ունի ձիաքարշ, էլէկտրական լուսաւորութիւն, հեռախօս: Նա նոյնպէս ունի ընտիր, ատղջարար ջուր, որը ծածկուած երկաթէ խողովակներով բերուած է Երևանից 18 քիլոմէթր հեռու գտնւած Գըրբուլազ կոչւած մեծ աղբիւրներից:

(Շարունակելի)

ՍՈՒՐԵՆ Յ. ՊԱՊԿԵԱՆՅ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Հ. ՄԱՍԻԿՈՆԵԱՆ

Կազմաւորւած ման դարմանալի վիճակի մը մէջ կը գտնուին Հայ աղբին՝ պաշտօնական վարչական կեդրոնները: Սահմանադրութեան հըռչակումէն ետքը ոչ Հայաց աղբային Պատրիարքարանը, ոչ մեր Կաթողիկէ եղբայրներու Կաթողիկոսարանը և ոչ ալ նոյն իսկ մեր Բողոքական եղբայրներու Աղգապետարանը արդի պահանջներու և պէտքերու համաձայն կրցան զօրեղ կազմակերպութիւններ յառաջ բերել կեդրոնի, Պոլսոյ, մէջ և դաւանները: Ընդհանրապէս կազմաւորւածումը ամէն կողմ վարակիչ հիւանդութեան պէս արագապէս տարածուեցաւ և Հայերով բանիմաց անձերու բողոքներուն և աղբարարութիւններուն՝ ցարդ ան իր աւերը դարձելու վրայ է: Հայոց Ազգ. Պատրիարքարանի կազմակերպութիւնը ուղեցին բարեկարգել, բայց չյաջողեցաւ. ցայժմ և ընդհանուր դժգոհութիւնը կը տեսէ ցայսօր: Կաթողիկէ Հայերու Կաթողիկոսարանը Հոսթիալ իր պետին տարօրինակ և հակադրային ընթացքին կատարեալ խառնաշփոթութեան ենթարկուեցաւ և ի. դարուն մէջ Թեղեան Կաթողիկոսին ցուցադրած միջնադարեան մոլեռանդութիւնը ամենամեղմ արտայայտութեամբ խօսելով անմշտութիւն է: Ազգային այսպիսի տկար կազմակերպութեան մը միջոցին անա դարադրուի կազմող պատմական դէպքերու և իրողութիւններու առջև կը գտնուինք:

Այսպիսի կազմաւորւածման ամէնէն տիւր դէպքեր պարզեց երէկուան Աղգապին ժողովը: Երեսօրեան Շիրինեան Էֆէնտի յայտարարեց թէ Ազգ. Պատրիարքարանի մէջ թիւ 17 մակդիրը կրող լրտես մը կայ, որ իր դարչելի արհեստին առարկայ բրած է Պատրիարքարանի գաղտնի վաւերաթուղթերը դողնալով իր ապրուստը հայթայթել: Եթէ ստույգ է այն լուրը թէ նոյն իսկ Պատրիարքին Պողոս փաշայի դրած նամակն ալ այս գողոններու մէջն է և ան նախորդ ներքին գործերու նախարար Բէլա պէյի թուղթերուն մէջ կը գտնուի և Պատրիարքարանը այս բոլոր իրողութիւններու մասին որեւէ տեղեկութիւն չունի և միմիայն Շիրինեան Էֆէնտիի հարցապնդումին հետեւանքով իր աչքերը կը բա-

նայ, այն ատեն ընաւ ըսելիք մը չունինք Ամենապատիւ Պատրիարքին և ներկայ վարչական ժողովին աչալուրջ հսկողութեան մասին:

Հայկական խնդրի մասին քանիցս Ազգ. ժողովին մէջ հարցապնդումներ եղան և մեր վարչապետն ու Քաղաք. ժողովին անդամները Զաքարիայի լուծիւնը պահեցին այս կենսական խնդիրներու մասին, չուզելով որևէ լուսաբանութիւն տալ: Իրաւ է թէ խնդիրը այնքան փափուկ էր, որ ներկի չէր հանրային խորհրդածութեան առարկայ դարձնել վարչութիւնը, իր գործունէութեան մասին կատարեալ վստահութիւն ներշնչելու համար կրնար նոյնիսկ Ազգ. ժողովի գնահատիչ նիստին մէջ յայտարարութիւններ ընելէ խուսափիլ: Սակայն վարչութիւնը այս որքան փափուկ նոյնքան ալ պատասխանատու գործին մէջ կուտակցական տեսակէտներէ զերծ ըլլալը և այս կենսական հարցին մէջ իր բռնած ուղղութեան մասին Ազգ. ժողովի բոլոր կուսակցութիւններու վստահութիւնն ու հաւանութիւնը ստանալու համար կրնար անոնց պետերը, այդ կուտակցութիւններուն ազդեցիկ, լուրջ ու դադառապահ անձերը կանչել և անոնց իր բռնելիք ուղղութեան մասին լիակատար տեղեկութիւն տալ, վստահ ըլլալով որ զայն անկից ետքը ոչ ոք պիտի դատապարտէր և մանաւանդ ապագային գործին անյաջողութեան պարագային ոչ ոք ամենաժանր պատասխանատուութեան պիտի ենթարկէր: Քաղաքական ժողովը այս բոլոր խորհրդածութիւնները նկատի չառաւ և ազգային այս ամէնէն կենսական հարցին ծանր պատասխանատուութիւնը իր վրան առաւ իր գաղտնիքները որևէ կերպով չմասնելու համար: Այս ընթացքը թէև տարօրինակ բայց գուցէ ներկի ըլլար, եթէ միւս կողմէն ազգային վարչութեան և Պատրիարքարանի անհողութեան երեսն ուղղակի այն գաղտնիքները զորս վարչութիւնը կը վախճար ազգային երեսփոխաններուն հաղորդելու և կամանոնց մասին նոյն խել որևէ ակնարկ մը ընելու, չորհիւ թիւ 17ին չմատնուէին, եթէ անոնք այնպիսի սեղաններու վրայ ինկած են, այն ալ վաւերապարտով միասին, ինչպէս պիտի կոչայ այժմ Ազգային վարչութիւնը այսպիսի ծանր պատասխանատուութեան տակէն:

Հարցին լրջութիւնը ոչ ոք կ'ուրանայ, նոյն խել Քաղ. ժողովին անդամներուն ապշութիւն պատճառած է Շիրինեան Էֆէնտի յայտարարութիւնը, և անոնք նոր պիտի քննեն դործը, մատնութեան խնդիրը: Եթէ ստոյգ է այս դէպքը, — և բոլոր սրտով կը մաղթէինք որ սուտ ըլլար — այն ատեն Գաւառեան վարչութիւնը այլ ևս գաղտնիք չունի, և Ազգ. Պատրիարքարանը իբր պաշտօնական հաստատութիւն անանկացած է, քանի որ այսքան կենսական հարցի մը մէջ անգամ քանի մը վաւերաթուղթեր գաղտնի չկրցաւ պահել: Ազգ. ժողովին վրայ նուիրական պարտականութիւն մը կը ծանրանայ այժմ: Քաղաքական ժողովի թիւ 17ի մասին տուած տեղեկութիւնները լսելէ ետքը, եթէ անոնք գոհացուցիչ չգտնայ, պէտք է ազգին ճակատագիրը աւելի խոհեմ և հեռատես անձերու յանձնէ, որոնք գիտնան ինչպէս պահպանել այն գաղտնիքները, զորս ազգային երեսփոխաններուն անգամ հաղորդել վնասակար կը սեպուին:

Ասկից զատ այսքան կենսական հարցի մը մէջ Պատրիարքարանի անկազմակերպութեան փայլուն ապացոյցները տեսնողներ անմիջապէս և ամենամեծ եռանդով Պատրիարքարանի վերակազմութեան խնամք պէտք է տանին և և փութով զայն իրագործեն:

Ձեռք ուզեր զանցառութեան տալ նաև վաւերապարտ մը զոր Հ. Առաքելեան Մշակի մէջ նրատարակած է: Կովկասի փոխարքայ Վորոնցով-Տաշքովի Հայոց Կաթողիկոսին դրած պատասխանն է այդ, զոր չենք գիտեր ի՞նչ հեռատեսութեամբ Պ. Առաքելեան հրատարակած է: Հետաքրքրական և զգայացունց լուր մը կրնայ պարունակել այդ նամակը, բայց հրատարակութիւնը վնասէն զատ օգուտ չի կրնար ունենալ, կը կարծենք: Երանի՜ թէ ընդարձակութիւնը ազգային քաղաքականութեան հետ չփոթելու մեղապարտ ընթացքին գիտակցութիւնը մոռնալ զանէր մեր ամէն կարգի հրապարակագիրներուն մէջ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Անցեալ հինգշաբթի Աւստրիան դեսպան Փալլաւիկինի մարք'դին յանձնուեցաւ վերջապէս տէրութիւններու ծանուցագրին Օսմ. պատասխանը, որով իբրեւ վերջին դիմում Պուլկարիոյ կը թողուի էտիրնէի կէսը Մարիցայի աջ կողմէն սկսեալ, իսկ Եղէաղանի կողմէն երեսուն կարգադրութիւնը կը յանձնուի տէրութիւններուն և թեւադրութիւններ կ'ըլլան թէ ի՞նչ կերպով կարելի կամ բաղձալի է արդիւնաւորել օժանդակութիւնը զոր կը խոստանան թուրքիոյ:

Նոյն օր Պուլկար բանակի ընդհ. հրամանատար Զօր. Սափով Էրմէնիքէօյի հրամանատարին միջոցով դեկտեմբ 15-է վերջուրը խզուած է և թշնամութիւնները կը վերսկսին երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7ին: Բ. Դուռը հաղորդեց զայս բոլոր կուսակալութիւններուն և յանձնարարեց պաղ արեամբ շարժիլ, ամէն անպատահ ընթացքէ վզուշանալ և հայրենիքը ազատելու համար զոհողութիւններու պատրաստել: Սղայակոյտի պետ Իզդէթ փաշա փոխ հրամանատար կարգուեցաւ հանդուցեալ Նաղմ փաշայի տեղ և չրջաբերական մը ուղղեց բոլոր հրամանատարներուն: Զաթալճայի և արևելեան ու արևմտեան բանակներու ամէն ալի հրամանատարներ և սպաներ որ արձակուրդ առած էին՝ հրաւիրուեցան միջև 24 ժամ կեդրոն ներկայանալ և իրենց տեղերը փութալ: Նաւահանդասի վերառեցութեան հրամայուեցաւ Օսմ. նաւերը, մինչև ցնոր անօրինութիւն, նաւահանդասէն դուրս չհանել, իսկ արդէն բեռնաւորուածներու բեռները պարպել տալ:

Հետեւեալ օր (ուրբաթ) Օսմ. համալսարանի մէջ մեծ ժողով մը գումարեցաւ Իթթիհատի հրաւերով և հայրենաշունչ ճառախօսութիւններէ ետեւ կազմուեցաւ Աղդ. պաշտպանութեան մարմին մը: Բնդհանուր նախագահ ընտրուեցան Շէրիֆ Ալի Հայտար պէյ, Միւշիր ֆուատ փաշա և Հանրօգուտ գործերու նախկին նախարար Խուլուսի պէյ: Հրաւիրեալներէն կը բացակայէին Սապահէտտին իշխան,

Լուիֆի Ֆիքրի պէյ և այլ ուսանող: Նոյն օր իսկ քանի մը յանձնախումբեր կազմուեցան նպաստի հաւաքման, հիւանդանոցներու կազմութեան, կամաւորներու արձանագրութեան, զաղափարներու տարածման և փութաջան գործունէութեան համար: Հայ անդամներէն ուսանող են Տիրան Քէլէկեան, Բիւզանդ Քէչեան, Պետրոս Հալաճեան, Վարդգէս և Իրանոսեան Էֆ. ներք: Նպաստի հաւաքումը շուտով պիտի սկսի և երկու ձեւով, այն է կամաւոր նուիրատուութեամբ և հարկերն 5 տոկոսաբար 110 ու 55 դահնոց դանձառոտներու հանմամբ, որոնցմով պիտի կրնայ տուրքերու մէջ հինգերորդ մասը վճարուիլ: Հետզհետէ բազմաթիւ ենթայանձնաժողովներ կը կազմուին: Մահմուտ Շէյքէթ փաշա 1,000 սուլի նուիրեց, իսկ Կայսրը 2,000:

Ներքին գործերու նախարարը նոր չրջաբերականով մը ծանուց թէ Կայս. հրամանով վաւերացուած առժամայ օրէնքներու գործադրութիւնը պիտի շարունակուի մինչև Խորհրդարանի բացումը, այնուհետեւ ալ եթէ վաւերացուն: Ուրիշ չրջաբերականով մը պարտաճանաչութեան հրաւիրեց բոլոր պաշտօնեաները և ապահովցուց զանոնք թէ կանաւարութիւնը կարեւորութիւն պիտի չտայ անոնց դէմ անհատական անհիմն դանդաճներու ու բողոքներու: Սիւրիոյ, Պէլլուքի և Հալէպի կուսակալութիւններուն հեռագրեց թէ նախապէս խոստացուած ամէն բարենորոգումներ տառապէս պիտի գործադրուին: Հայկական բարենորոգումներու համար երկրաւորական և Հանրօգուտ գործերու նախարարներուն կարծիքն առաւ: Իսկ գաւառային անգործութիւնը պահպանելու և բարենորոգումներու ընդհանուր հարցը ուսումնասիրելու համար նախկին կառավարիչներ խորհրդակցութեան հրաւիրեց: Այդ ժողովը իր մէջէն յանձնախումբ մը կազմեց, որ ամէն օր պիտի գումարի Ներքին գործերու պաշտօնատան մէջ և պիտի քննէ կուսակալութիւններու օրէնքները, նախորդ նախարար Բէշիա պէյի ծրագիրը և պիտի պատրաստէ ուրիշ մը:

Զորեղաբթի պաշտօնապէս ղեկուցուեցաւ թէ էտիրնէի կուսակալը և հրամանատարը կը հեռագրեն թէ բերդաքաղաքին ամրակոծումը երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7.30ին սկսած է

արհեստական և հարաւային ճակատներէն: Սոֆիայի դործակալութիւնն ալ, ինչպէս և ուրիշ դործակալութիւններ, հաստատեցին զայս: Հակառակ այս իրողութեան, յուսացողներ կան թէ ի մօտոյ պիտի վերսկսին հաշտութեան բանակցութիւնները: Կ'ըսուի իսկ թէ մայրաքաղաքիս Ռուս դեսպանին խորհրդով Պուլկար պատուիրակներ պիտի գան հոս այդ նպատակով: Կը յիշուի թէ Իտալեան պատերազմն ալ պահ մը շարունակուեցաւ մինչ բանակցութիւններ կ'ըլլային հաշտութեան համար:

Իսլամ պատուիրակութիւն մը Ֆրանսական դեսպան Մ. Պոնիֆափի ներկայացաւ՝ ցաւ յայտնելու համար Թուրքիոյ հանդէպ Ֆրանսական մամուլին ընթացքին պատճառով: Դեսպանը պատասխանեց թէ Ֆրանսական մամուլը Ֆրանսական կառավարութեան թարգմանը չէ:

Իտալական դեսպանը զեկոյց թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է վճարել Լոդանի դաշնագրով խոստացուած 50 միլիոն ֆրանքը: Բայց ստիպողապէս պահանջեց ետ կոչել Պէնդադիի Օսմ. զինուորները և կրկնեց այս պահանջը, զգացնելով թէ Եդէականի մէջ Իտալական զբաւման ենթարկուած կղզիներու խնդրին կարգադրութիւնը ասիէ կախեալ է:

Ետիրնէի հրամանատար Շիւքրի փաշա Ա. Ֆէրիզութեան բարձրացաւ, Շքոտրայի հրամանատար Հասան Րիզա պէյ ալ միր ի լիվա յուլեան՝ փաշայի աստիճանով: Ֆէյի (Ֆրանսոս) զին. վարժարանի ուսանողական միութիւնը հանդանակութեան ձեռնարկած է, պատուոյ սուր մը նուիրելու համար նոյն վարժարանի մէջ ուսած Շիւքրի փաշայի: Էտիրնէի կուսակալին Ա. կարգի Օսմանիյէ պատուանշան շնորհուեցաւ:

Յոյն Պատրիարքարանի Ընտրողական ժողովը երկուշաբթի դումարեցաւ և 81 ընտրողներ մասնակցեցան փոխանակ 88ի: Իրբե պատրիարքական ընտրելի 22 քուէ ստացաւ արդի տեղապահը, 13 Քաղկեդոնի մեարապոլիսը և չորս չորս Եփեսոսի և Սէլանիկի մետրապոլիտները:

Անցեալ շաբթու Բեաթիլ փաշայի երզն Սաիտ փաշա և Ճէմալէաստին Էֆ. ի որդին Մուխթար պէյ Անդղ. դեսպանատան միջոցով շողենաւ զբուեցան Եդիպոտոս երթալու համար: Մեկնեցան նաև Ալի Բէմալ պէյ, Տր. Րիզա

Նուր, Շէֆիզ Էսաա և նախորդ նախարարներէն Րէշիտ և Ապտուրրահման պէյերը: Երեքշաբթի Նորատունկեան Էֆ. Եւրոպա ուղեւորեցաւ, Բեաթիլ փաշա և Ճէմալէաստին Էֆ. ալ նոյն շողենաւով Եդիպոտոս: Ողջերթի գացին Անդղիոյ դեսպանը, դեսպանական թարգմաններ և պետական բազմաթիւ անձեր:

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ե. Բ.

Պարտիզակի Բարձր. վարժարանի չրջանաւարանները կիրակի վեցամսեայ ընդհանուր ժողով մը ունեցան Պայպըլ Հաուսի մատրան մէջ: Այդ առիթով առժամեայ տնօրէն Վեր. Մր. Մաքնիթըն զեղեցիկ ուղերձով մը տեղեկութիւններ տուաւ Բարձր. վարժարանի կրթական և անտեսական վիճակին ու պէտքերուն վրայ: — Ուրախութեամբ կ'իմանանք թէ Վեր. Ա. Պ. Շմաւոնեան Միացեալի Տնօրէն ժողովի անգամ ընտրուած է, Յարութիւն Էֆ. Ներկարարեան ալ Մայր Դիւանի անդամ: — Իզկարարեան ալ Մայր Դիւանի անդամ: — Իզդովուրդը երջանիկ է երկու ամիսէ ի վեր վաշելելով աւետարանիչ Վեր. Գ. Ապլահատեանի այցելութիւնը: Աղօթքի Եօթնեակը մասնաւոր անմուտաց պիտի մնայ անոր և Վեր. Ա. Նդոյեանի քարոզներով ու աղօթքներով ստեղծուած հոգեւոր մթնոլորտին համար: Ե. Բ. Ը. ի անդամներուն թիւը 150ի բարձրացած է, թէև ոմանք մեկնած են քաղաքէն: Գիշերային դասերը կը շարունակուին, նմանապէս բանախօսութիւնները: Թղթակիցը կը փափաքի որ ընկերակցութիւնը կարենայ պատուիրակ մը զրկել Էտիրնէի Յունիս. 10ին դումարի համալսարնային ժողովին համար: — Այնթապի Գուլէճին ուսուցիչներէն Փրոֆ. Զեհուր Պէզճեան նահանգային բարեկորդութեան յանձնաժողովին անգամ կարգուած է: — Բողբըթ Գուլէճ յաջողեցաւ գնել Ապիտ Մուլայի հողերը, որ ճարտարադիտական վարժարանի սահմաններէն կ'երկարին մինչև Պէպէքի քարափը: — Վստանիկի աղբիւրէ կ'իմանանք թէ Պալիէրայի արթնութիւնը որ անցեալ տարին ակադրուեցաւ Աւեսաքերի մէջ, յետոյ հաստատուած է թէ Աստուծոմէ չէր, և բարեբախտաբար չուտ վերջ գտաւ: Զայս կը յիշենք, վանդի կ'ուզենք որ ճշմարտութիւնը իմացուի: —

Սերպիոյ Վալէվօ քաղաքէն կը գրուի մեզի թէ Եղգապի գինուոր Միհրան Պ. Բէօօղլեան տարեմուտէն երեք օր ետքը իր հանգիստը մտած է հոն 26 տարեկան, իր ետեւ թողով ծնողքը և քոյր մը:

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պատրիարքարանը անցեալ շաբթու Էտիր-նէէ իր առաջին լուրն առաւ՝ քաղաքին պաշարուելէն ի վեր: Այդ լուրին համաձայն Առաջնորդ Դուրեան Վրդ. տեղւոյն Յրանաւեան հիւպատոսարանին հիւր է, իսկ ժողովուրդը նիւթական ու դրամական տառապանքի ենթարկուած: Քաղաքական ժողովը Կառկառի գիւղերուն տխուր կացութիւնը պարզող տեղեկագիր մը ընդունելով Աղթամարի Կաթ. փոխանորդէն՝ որոշեց դարման մը պահանջել կառավարութիւնէն: Խառն ժողովը երկուշաբթի արտասովոր նիստի մը մէջ տեղեկացաւ թէ Սղերդ ահագողի մէջ է Թուրքերուն սպառնական արարքներուն երեսէն, իսկ Հաճընի աղջկանց վարժարանը և այրիախնամի աշխատանոցը, 50 սենեակով 7 յարկանի տուն մը, տանուտէր Թէրզեանի բնակութեան յարկին հետ մէկտեղ, այրած են ընդհարումի մը միջոցին, որ տեղի ունեցած է հոն ապաստանող փախստական գինուոր Տիգրանի և ընկերներուն ու ոստիկաններու միջև: Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը կը հեռագրէ թէ Հաճընի գաւառը նեղող խնդիրը ասով վերջ գտաւ առանց ընդհանուր բնակչութեան վնասելու: Որոշուեցաւ ձեռնառա իշխանութեան գիւմը և առաջնորդարանէն ալ նոր տեղեկութիւն պահանջել: Չորեքշաբթի հեռագիր եկաւ թէ Սղերդ անվտանգ է և թէ Հաճընի հրդեհին ազգային վնասն է չուրջ 3000 ոսկի: Մարաշէ կը տեղեկագրուի թէ Զիւլֆիքեար զատէ Հաճի պէյ կիներ կը բռնաբարէ Շիվիլիի գիւղին մէջ և հողեր կը գրաւէ բռնի: Թոքատի առաջնորդին վրայ մահափորձ կատարող Զիւլեյի Հասան ազատ արձակուած է: Դառապայի (Իդ-միր) մէջ գիշեր մը շարաշար խողխողուած է Ս. Դ. Հնչակեաններու պետ Տիար Էմիրեան երբ որսորդութենէ մը վերադառնալով պառկած էր այգեստան մը մէջ:

ԱՐՏԱՔԻՆ

ԽԶՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ

Լոնտոնի Պալքսնեան լիազօր պատուիրակները անցեալ չորեքշաբթի նամակով մը Օսմ. պատուիրակութեան ղեկուցին թէ բանակցութիւններու ընդհատումէն ի վեր երեք շաբթ անցաւ, բայց դժացուցիչ պատասխան մը չտուցան: Պալքսն վերջին գէպքերն ալ հաշտութեան ամէն յոյս անհնար կը դարձնէ: Ուստի ցաւով կ'ստիպուին խղուած հոգակիլ Դեկ. 16ին Լոնտոնի մէջ սկսած բանակցութիւնները: Հետեւեալ օր Սըր Էտ. Կրէյ առանձին տեսակցութիւններ ունեցաւ Պուլկար պատուիրակութեան պետին և Օսմ. պատուիրակութեան պետին հետ: Մ. Տանէլ յայտարարեց թէ, եթէ Էտիրնէ չյանձնուի, բանակցութիւնները պիտի չվերսկսին: Կը կարծուի թէ Անգղիոյ Արտաքին գործերու նախարարն ալ աւերութիւններու չէզոքութեան և միաբանութեան վրայ խօսեցաւ Բէշիա փաշայի: Մ. Վինիդէլոս շարաթ գէպի Սէլանիկ մեկնեցաւ և Փարիզի մէջ տեսակցութիւններ ունեցաւ Մ. Փուանքարէի, Մ. Պրիանի և արտաքին գործերու նորընտիր նախարարին հետ: Սերպ պատուիրակներն ալ բաց ի Մ. Վէսնիէ մեկնեցան նոյն օր: Մ. Տանէլ և Պուլկար պատուիրակութեան շարտուղարը կիրակի Փարիզ գացին մէկ երկու օր մնալու համար: Իսկ Պուլկար Ելեւստական նախարար Մ. Թոտուրով նոյն իրիկուն մեկնեցաւ Փարիզէ: Միւս պատուիրակները Մէյնի ձէյմսի ընդունելութեան ներկայ գտնուեցան երեքշաբթի և յետոյ սկսան մեկնիլ: Օսման Նիզամի փաշա չորեքշաբթի Պերլին կ'ուղարուէր:

Դ. Ե. Ս. Պ. Ա. Ե. Ա. Ժ. Ո. Ղ. Ո. Վ. Ը.

Բանակցութիւններու խղումէն ետեւ Լոնտոնի գեսպանները քանիցս գումարեցան և որոշեցին իրենց նիստերը շարունակել Ալպանական խնդրով ու Եգէականի կղզիներուն գործով զբաղելու համար: Իրենց կարեւոր որոշումներէն մին սա եղաւ թէ Օսմ. տէրութեան կողմէ աւերութիւններու ծանուցագրին տրուած պատասխանը հաշտութեան բանակցութիւններու վերսկսման հիմ կը պարունակէ իր մէջ: Զայս հաղորդեցին թէ՛ իրենց տէրութիւններուն և թէ՛ Պուլկարիոյ պատուիրակութեան, որ եւս հաղորդեց իր կառավար-

րութեան: Մ. Տանէվ չկարծեր թէ թշնամութիւններու վերականգնումը պիտի վտանգէ հաշտութիւնը: Բէօյթըր կ'իմանայ թէ երկուշարթի դեսպանները կարճ նստի մը մէջ համաձայնեցան թշնամութիւնները կղզիացնելու մասին: Իսկ Ասիական Թուրքիոյ համար Ռուսիա, Ֆրանսոս և Անգղիա երբեակ Չինականութեան խոտտացան Հայաստանի, Սիւրիոյ և Արաբիոյ խնդիր չյուզել:

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

Եւրոպական մամուլը վստահ է թէ տէրութիւնները պատերազմին վերականգնող հակառակ են և կը ձգնին զայն կղզիացնել և, երբ առիթը ներկայանայ, ինչպէս օրինակի համար Եսիրէի անկումէն կամ առումէն ետեւ, միջամտութիւն փորձել: Չէզոքութեան բանաբարման կամ ցարդ դիտումը համերաշխ զործակցութեան խանդարման վտանգ չնշմարտիր: Թալան վստահ է թէ տէրութիւնները բացարձակապէս միարան են հիմնական խնդրին մէջ և թէ պատերազմիչներու հանդէպ փոխատուութեան ամէն զրոյցներ անհիմն են: Պատերազմն ալ կարճատեւ պիտի ըլլայ, կը կարծէ: Եւրոպական խաղաղութեան պահպանման համար բարեգոյշակ նշան կը համարի Լոնտոնի Գերման դեսպան Մ. Լիխնովսքիի ձառը, որով Ն. Վսեմութիւնը իր վեհապետին տարեդարձին օրը պարգեց Անգղիոյ և Գերմանիոյ յարաբերութիւններուն զգալի բարեփոխումը և նոյն տէրութիւններուն վերականգնումը քաղաքակրթական մեծ դերը, նաեւ Ռուսիոյ և Աւստրիոյ փոխադարձ յարաբերութիւններուն բարեփոխումը, որու խօսուին ապացոյցն է Ֆրանց Եոզէֆ կայսեր ինքնագիր նամակը զոր փութըրստուրկի դեսպանատան ղին: Կցորդ Զօր. Հոնիդէ Զարին տանելու համար երկուշարթի մեկնեցաւ Վիէնայէ և երեքշարթի մատոյց Ն. Վեհապետութեան:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՍ.

Թուրքիոյ կողմէ տէրութիւններու արուած պատասխանը Սոփիայի մէջ գոհացուցիչ չհամարուեցաւ, բայց աննպաստ ալ չհամարուեցաւ, քանի որ ապագայ զիջումներու յոյս կը ներշնչէ: Գերմանիա և Ռուսիա բարեկամարար այս կէտը ներկայացուցին Պուլկար կառավարութեան և չափաւորութեան յորդորներ տուին: Գալով բանակցութիւններու խզման, մամուլը հանդիմանով ողջունեց զայն, վստահ թէ Եսիրէի անկումը պիտի լուծէ հանդուցը: Զուգուր առ

այժմ Զաթալճայի վրայ յարձակիլ: Ընդհանուակն երրորդ զօրաբանակը Եսիրէի քէօյէ Զէրքէսքէօյ փոխադրուեցաւ, այսինքն դէպ արեւմուտք: Եսիրէի դժին վրայ կառավարի երթեակը դադարեցուցուեցաւ, Սերպիական երկաթուղին թողնով բանակին սպասարկելու պաշտօնը: Որոշուեցաւ ղին. Կցորդներ և պատերազմական թղթակիցներ չընդունիլ պատերազմի վայրերը: Վառնա և Պուրկազ փակուեցան առեւտրական ամէն նաւերու առջև: Պորիս և Քիրիլ իշխանները Տիմէթոքայէ Տէտէադաճ մեկնեցան: Սերպիայէ օգնութիւն չուրուիր, թէև պատրաստութիւն կը գտնէ 3—4 զօրաբաժին ի հարկին դէպ ի Կ. պոլիս զրկելու համար: Մ. Թոտորով կը պնդէ թէ նախ պէտք է գրաւել Եսիրէ քաղաքը, յետոյ արշաւել դէպ ի Զաթալճա: Իսկ անոր նուիրական հաստատութիւններուն համար մէջ բերուած Օսմ. առարկութեան կը պատասխանէ թէ Երուսաղէմ ալ Սը. քաղաք է, բայց ոչ-Քրիստոնեաներու ձեռք կը գտնուի: Գալով պատերազմական առկանքին, անխուսափելի կը սեպէ զայն յիշեցնելով թէ Պուլկարիս 25,000 զինուոր կորսնցուց և 20—30 տարի 10 միլիոն ֆրանք կենսաթոշակ պիտի վճարէ անոնց ընտանիքներուն: Ստիպուեցաւ նաեւ իբր կէս միլիոն զինուոր պահել զէնքի տակ, ուստի պիտի պահանջէ 800 միլիոն ֆրանք տուգանք, առեւտրական և նաւային դաշնագրիներու վերաքննութիւն, քափիթիլատիոններու կողմէ տէրութիւններու համահաւասար ըլլալ և գրաւեալ վայրերու Օսմ. հանրային պարտքէն 120 միլիոնէ աւելի բաժին չտանձնել: Պուլկար զործակալութիւնը կը հերքէ թէ Զար Ֆերալինաւ ջղայնացած է և կը խորհրդակցութեան, որով կը դժուարանայ զլուսնադիտական բանակցութիւնը: Մ. Կէչով կ'աշխատի խառն դահլիճ մը կազմել: Սէրէյի շրջանակին մէջ 200է աւելի քոմիթէճի ձեռքալալուեցան: Ասոնց մէջ է նաեւ Լանկաշայի Պուլկար կառավարիչ հրոսպակա Տոմպուրաքով: — Դեկ. 30ին Մ. Տանէվ և Մ. Միշու խմբագրեցին պաշտօնագիր մը, ուր կ'ամփոփուին Ռումանիոյ պահանջները և Պուլկարիոյ զիջումները: Ապա ստորագրելով զայն Պուրքէշ զրկեցին: Կ'ըսուի թէ Սիլիստրէի ամբողջութիւնները պիտի քանդուին և Ռումանիոյ աւելի ծովեզր պիտի արուի:

Ա. Ե. Մ. Բ. ԲԵՇԵՆՍԻՆ ՏՊԱՐԱՆ

Մահմուտ Փաշա, Բելքըճի խան, Նո. 33—44

ՊԱՅՊԸԼ ՀԱՌԻՍԻ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԷՋ ՂԸ:

ԷՋ ՂԸ:

ԿԱՄԻ: Այս գիրքը կը խօսի մար-
դուն մէջ կամք կուգա՞ծ այն կարո-
ղութեան վրայ որով մարդ կը մղուի
կատարելու ունէ գործողութիւն: 314 3.—

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒ-
ԹԻՒՆ: Խորհող ունէ մարդու գրա-
դարանին մէջ պէտք է որ դանուի: 808 5.—

ՊԱՐԶ ԿԵԱՆԻԲԸ: Գաղիացի նշա-
նաւոր հեղինակին, Շարլ Վալենթին,
սոյն գործը ջերմապէս կը յանձնա-
րարուի ամէն մարդու, մանաւանդ
դեռաւորներու: 168 3.—

ԱՊԱՅՈՅՈՅԻ ԲՐԻՍՏՈՆԵՆԻԹԵԱՆ:
Հօփքինզ անուն Ամերիկացի հեղի-
նակի մը գործն է, և յանդապէս
յառաջ կը բերէ Բրիտանիոյ ժողովեան
ապացոյցները: . . . թղթակազմ 462 2.—
Լաթակազմ 3.—

ԾԱԳՈՒՄՆ ԲՐԻՍՏՈՆԵՆԻԹԵԱՆ:
Սոյն գիրքը կը խօսի Բրիտանիոյ
ուրեման Աստուածային ծագման
վրայ, և յանձնարարելի է ամէն
Բրիտանիէի: 406 5.—

ՀԱՄԱԲՈՒՄՆ ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆՑ:
Այս գիրքը 300է աւելի տարբեր
նիւթերու մասին Աստուածաշունչի
վկայութիւնները կը ցուցնէ և թե-
լադրութիւններ կ'ընէ: Ամէն Բրիտ-
տանիայ տան մէջ կ'արժէ որ գըա-
նուի: թղթակազմ 488 4.—
Լաթակազմ 6.—

ՄԷՃՄՈՒԱ: Այնի քիթապըն Էր-
մէնիճէ Թիւրքէսի: 475 2.—

ԿԱՆՈՆ ՀԱՄԱՏՈՅ: Օգտակար
հոգեւոր գիրք մըն է: 391 2.—

ՆԵՐԱՇՈՒԹԻՒՆ: Այս գիրքը
Աստուածաշունչը ուսանող ամէն
Բրիտանիէի անհրաժեշտ պէտք է,
և լիովին կը ծառայէ նպատակին:
Հատոր Ա. 318 7.—
Հատոր Բ. 200 4.—

ՄԻԻՐՇԻՏ Ի ԹԱԼԻՊԻՆ: Այնի
քիթապըն Էրմէնիճէ Թիւրքէսի
Պիրինճի գըա՞ 332 5.—
Իքինճի գըա՞ 226 2.—

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՉՈՐԻՅ ԱՒԵՏԱ-
ՐԱՆԱՅ: Լաթակազմ 924 8.—
Կիսակազմ 10.—

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾՈՅ ԱՌԱ-
ԲԵԼՈՅ — Բ. Կորնթ: Լաթակազմ 523 5.—
Կիսակազմ 7.—

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԹՂԹՈՅՆ ԱՌ ԳԱ-
ՂԱՏ. — ՅԱՅՏ. . . Լաթակազմ 774 6.—
Կիսակազմ 8.—

Վերայիկալ Էրեք հատորները կը
պարունակեն Նոր Կտակարանի
վրայ օգտակար և գործնական ծա-
նօթութիւններ: Երեք հատորը մի-
ասին, ... Լաթակազմ 15.—
Կիսակազմ 20.—

ԲԱՌԱՐԱՆ Ս. ԳՐՈՅ: Պատկե-
րադարգ. աբրոյժ Ս. Գրոց վրայ
օգտակար տեղեկութիւններով լի: 635 10.—

ԲՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՎԱՐԳԱՊԵ-
ՏՈՒԹԻՒՆ: Ճանաչ անուն Ամերի-
կացի հեղինակին ընդարձակ և լա-
մէկ գործը: 224 2.—

ԽՐԻՍՏԻԱՆ ԹԱԼԻՄԱԹԸ: Այնի
քիթապըն Էրմէնիճէ Թիւրքէսի: 226 2.—

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՊԱՅՈՅՈՅԻ ԲՐԻՍ-
ՏՈՒ ԶԱՐՈՒԹԵԱՆ: 72 —.20

ՍԲ. ՀՈԳԻՒՆ ԳՈՐԾԸ: 172 —.20

ՀԱՄԱՏԻ: 80 —.20

ԲՆՆՈՒԹԻՒՆ ՄԵԹՈՏԻ: «Մեթոտ»
անուն գիրքին վրայ քննադատա-
կան մը: թղթակազմ 137 1.—
Լաթակազմ 2.—

ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ: 101 —.30

ՅԱՅՏԱՐԱՐ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ: 146 1.—

ԽՆԴԻՐԲ ՅԱՂԱԳՍ ՄԿՐՏՈՒ-
ԹԵԱՆ: 124 1.—

ՆԱԾԱԿ ԱՌ ՊԱՏ. Մ. ՀԱՅԿՈՒՆԻ.	71.—20
ՀԱՐԿ Է ՈՐ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆՆ ԸԼ-	
ԼԱՅ ԸՆԿՐԱՄԱՐ ՄԻՍՅՆ:	58.—20
ԿԱՅՆ ՄԱՆԿԱՆՑ:	68.—20
ԶՈՐՈՒՆԴԴԱՐ ԻԶԻՒՆ ՄԻԹ:	
ՊԱՆՈՒՆ ԷՐՈՅՆԻՃԷ ԹԻՐԱՅԷՆԻ:	70.—20
ՊԱՆՈՒՆ ԵՐՈՅՆԻՃԷ ՅԻՐԱՐՄԱՐ ԳՐԻՆ-	
ՏՈՒՐ ԸՍՏ ԱՆԵՏԱՐԱՆԱՆՑ:	Թղ-

Ժամկազմ	196	1.—
Լաթակազմ		1.20
ԱՌԱՐԵՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ԹԵՂ-		
Ժամկազմ	261	1.—
Լաթակազմ		1.20
ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆԻ ՊԱՏՄՈՒՆ		
ԹԻՒՆԸ:	312	1.—
Ժողովակազմ		1.20
Լաթակազմ		2.—

Այս երեք հատորները Սր. Գիրքը դիտա-
կան և միթոսաւոր եղանակաւ ուսումնասի-
րելու շատ օգտակար են:

ՀԱՐԱՐԱՐ ԵՐԱՐԱՆ ԵՂԱՆԱՆԻՐՈՒՄ

Հոգեւոր երգարանին առջին տպագրութիւն-
նը բաղադրուին տպատոմ ըլլալով որդադրեալ նոր
տպագրութիւնն ալ հրատարակուեցաւ և վա-
ճառուելու պատրաստ է:

Այս տպագրութեան առթիւ Անաթոլիա Գո-
լէճի հանրաժանութ Երաժշտապետ Փրոֆ. Ար-
շակ Տաղլեան հետեւեալ վկայութիւնը կուտայ.
«Վերջերս պատահութիւնը ունեցայ բազմաթիւ-
րու Հոգեւոր երգարանին Բ. տպագրութիւնը
Ա. տպագրութեան հետ: Արդարեւ իմ կարծի-
քովս գործը գրեթէ անթերի է: Եղանակներու
որդադրութիւնները շատ ուշադրութեամբ և
ձեռնադրեալ եղած են: Պիտի փափաքէի որ
տառջին տպագրութիւնն ալ այս երկրորդին
չափ զեղեցիկ ըլլար, բայց այն ատեն կարելի
չէր:»

Իւրաքանչիւր օրինակին գինն է 15 դան.
արծաթ: Մէկ օրինակ ունենալ փափաքողներ
իրր փոսթայի ծախք 2.20 դան. առելի գրեցի
պէտք են: Փափաքողներ կրնան գիմել Ու.
Ու. Փիթի, Պապլը Հառա, Կ. պոլիս:

Պարտիզակի Բարձր. վարժարանի Ընթա-
յաւարացի Ընկերութեան օսկանին՝ Պարսիզակի
7րդ. թիւը հրատարակելու պատկերազարդ և
ձեռն պարունակութեամբ, էջ՝ 48 գին 100 փր.
Կեղերնատեղի՝ Ս. Մարտիկեան Որդիք վաճա-
ռատուն, Մահմուտ փաշա, Կ. պոլիս:

ՄԵՋԻ ԸՐԿՈՒԱԾ ԳԻՐԲԵՐ

ԱՐԶԱՐԱՆԻ, Բաւարսեղծարիւններ, Ա. Կ.
Կիւլպէնկեանի: Գեղեցիկ շքրթուածներու
փունջ մը: Էջ՝ 110: Գիմել՝ հեղինակին Մի-
ջազգային Գոլէճ, Չմլւնիս:
ԻՆԹԻՊԱՀ ԻՆՆԻԼԵՐԻ, Տաճկերէն այս հո-
գեւոր երգարանը հիւանդանոցներու և հոգե-
ւոր պաշտամունքներու մէջ դարձած եղաւ շատ
յարմար է: Հիւանդանոցներու տեսչութեանց
և տաճկերէն կարգալ ղեկավարներու ֆրանսագէտ
կը յանձնարարենք անկէ ունենալ: Էջ՝ 171,
Գին՝ 8 դան: Ստանալու համար գիմել առ-
ճր. Տառ. Ամերիկեան Հիւանդանոց, Գոնեա,
նաեւ առ Մր. Ու. Ու. Փիթի, Պապլը Հառա,
Կ. պոլիս:

ՀԱՅ ԱՆԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱՐՈՒՆԻՐ

ԲԵՐԱ.— Այնալը Զէչմէ. Սր. Երրորդաւ-
թիւն եկեղեցի. Ժամ 10 (Ը. Ե.) Վեր. Ա. Պ.
Շահառեալ:

ԿԵՏԻԿ ՓԱՇԱ.— Ամերիկեան վարժարան-
Լանկայի եկեղեցի. Ժամ 10, (Ը. Ե.) Վեր.
Յ. Ա. Շեմիզեալ:

ՊԱՅՊԱԼ ՀԱՌԻՍ.— Ֆինճանճըլար Եօզա-
իմանուէլ եկեղեցի. Ժամ 10.30 (Ը.
Վեր. Յ. Գ. Գրիգորեալ:

ՍԿԻԻՏԱՐ.— Ամերիկեան Գոլէճի ժո-
տուը. Ժամ 10 (Ը. Ե.) Տխար Միւնուս
Շեմիզեալ:

ՊՅՍԱԸԸ ԳԻՒԴ.— Գաւարիկեան բնակարան
Ժամ 4 (Ը. Ե.) Պառ. Կ. Յ. Բերքեալ:

Ս. Գ. ԸՆԴԵՐԱՆԱՅԻՆԹԻՒՆ

ԳՈՒՄ ԳԱՓՈՒ.— Անգլիական վարժարան
Միչլըն Հառա, Ժամ 3.45 (Ը. Ե.). վիճարա-
նութիւն, նիւթ. «Օգտակար է ամէն հարցը
նորի յայտնել մեր կրօնական ազատ դարձ-
վարները:»